

Bombay to N. S. Gupta on 15/9/24

श्रीपुंडरीकविहलकिरपितः

सद्भागचंद्रोदयः ।

Sadraga Chandrodaya
1924

एतत्पुस्तकं

काशीक्षेत्रनिवासिबभटकेत्सुपाद्दगणेशशर्मणा
संशोधितम् ।

तत्र

मुद्रस्यां

भालचंद्रशर्मणा

निर्मलप्रकाशकालये पुनाश्रीरंगभित्ता प्रकाशितम्

प्राथमिकप्रकाशकः १९२३ तस्य १९२२ ।

(सर्वप्रकाशकः साम्प्रतिकः)

श्रीगुंडरीफनिडलविरचितः

सद्रागचंद्रोदयः ।

१९२३

एकमुस्तकं

काशीक्षेत्रनिवास्तिवज्रटंकेतुपाङ्कणेभ्रमणा संशोधितम् ।

सव

मुंभव्यां

भालचंद्रशर्मणा

निर्णयसागरचंद्रालये मुद्राक्षरंरुचित्वा प्रकाशितम्

शालिवाहनसाका १८३२ सन् १९१२ ।

(सर्वेप्रविष्टराः शालनीलकाः)

Published by Bhalchandra Sitaram Saktibhaskar M. A.,
Sitaram Narayan Vakil's House, Malabar Hill, Bombay.

Printed by Balkrishna Kanchandra Ghanskar at the Nirnaya-sagar Press,
House No. 21, Kolhat Lane, Kalbadevi Road, Bombay.

॥ श्रीः ॥

अथ सद्भागचंद्रोदयः प्रारभ्यते ।

श्रीगणेशाय नमः ।

ब्रह्माकारैर्विरचितवपुर्वांऽखिलस्वानकस्थोऽ

स्योक्तं शोकं तुदति नितरां यः श्रुतिश्रामवर्ती ॥

योऽलंकारैरधिकमुभनो रागपूराभिगम्पो

वंदे कालत्रितयमहितं माधवं तं च नादम् ॥ १ ॥

वंशः फारकिभूपतेः सुवरलो भूभारधारक्षमः

श्रीमत्सद्गुणिदानिशूरविमलश्मापालशाखाविभूत् ॥

विरुदासो भुवि यत्र काव्यरसिकाः सत्कीर्तिवाशीभित्ता-

धिप्रं संचरतीति विश्वमखिलं के चर्णयंतीह तत् ॥ २ ॥

सद्भाभूदहमहस्वाननुपतिविराधिबीरेश्वर-

स्वोदायादिगुणैः समस्तवसुधाधीशैः सदा राजितः ॥

हृष्यच्छुगणेषु च प्रविलसत्संग्रामशकसत्था

संहताऽविरतं दरिद्रतमसो भूमंडलाखंडलः ॥ ३ ॥

सज्जातस्त्राजज्ञानो नरपतितिलकः फारकी वै जयंतो

वंता शूरेश्वराणामरिसुभटपटाटोपजीमूतवातः ॥

जातस्त्रातः प्रजानां भरणवितरणस्थापनाज्ञाकरेभ्यो

निर्व्वेदानोर्मिलोलेः सकलगुणनिधी राजते राजसिंधुः ॥ ४ ॥

तज्जः श्रीसुरहामस्वानचतुरः कामानुकारी वरः

संगीतादिकलाप्रपूर्णादिमलः साहित्यतेजोमयः ॥

दारिद्र्यापतमश्च यश्च गुणिनां हंताद्युदारैः करै-

भूमौ फारकिभूपतीसतिलकध्वंशधिरं राजते ॥ ५ ॥

श्रीमदक्षिणदिग्मुखस्य तिलके × × निदेशे शुभे
 नित्यं भोगवतीथ भोगिवसती रम्या सुपवादिभिः ॥
 अस्ति स्वस्तिकरी नरेंद्रनगरी त्वानन्दवल्लीति या
 तत्र श्रीपुरहानखाननृपतिः संगीतमाकर्णयत् ॥ ६ ॥
 संत्यस्मिन् बहुधा विरोधगतयो लक्ष्ये च लक्ष्मोदिते
 जानन्तीह सुलक्ष्मपक्षविगतिं केचित्परे लीङ्किणीम् ॥
 तत्सुर्धनु सुलक्ष्मलक्ष्यसहितं रागप्रकाशं युधा
 इत्युक्ते पुरहानखाननृपती विद्वस्तभामंडले ॥ ७ ॥

श्रीमद्वनमद्भरतार्जुनादिहार्द समादाय सतां जनानाम् ॥
 तमोनिरासाय विलासगत्य सद्भागचंद्रोदयमातनोमि ॥ ८ ॥
 अहो युधाः पूर्णविभूद्वेऽलित्लमस्वरूपो ग्रहणकलोडः ॥
 कुरासद्योयस्तदुपांतमेति तथा मदर्ध्वं निजलक्ष्यमत्र ॥ ९ ॥
 लक्ष्यप्रधानं खलु वाख्यमेतन्निर्भकदेवोऽपि तदेव धृष्टि ॥
 यलक्ष्म लक्ष्यप्रतिर्वधकं स्वात् तदभ्यधा नैवमिति युवाणः ॥१०॥
 अत्र प्रसादचित्तयं प्रयुक्तं स्वरप्रसादः प्रथमस्तु तत्र ॥
 द्वितीयकः स्वास्वरमेतन्नामा तृतीय आलसिगतः प्रसादः ॥११॥
 तत्रादिमे नादसमुद्भवश्च तत्स्थानकानि क्षुतयः स्वराश्च ॥
 विकारभेदा अथ वादिमुण्या ग्रामप्रयं चाऽपि चमूर्त्तनाश्च ॥१२॥
 तानाश्च तत्प्रसरणं च संख्या नष्टं तथोद्दिष्टमथ प्रहायाः ॥
 धर्णस्तथाऽलंकरणं क्रमेण चक्ष्यंत एतानि ततो द्वितीये ॥१३॥
 वीणा प्रक्षंसामथ वीणिकायां तंत्रीः सप्तद्वादिकसारिकास्थाम् ॥
 मेलेषु च प्रसरणप्रकारसंख्यां कियन्मेतकलक्षयानि ॥ १४ ॥
 तेभ्यः पृथग्भागजानिं च रागलक्ष्माणि वक्ष्यामि तथा तृतीये ॥
 आलसिकाद्यं गमकोत्तिपूर्यं कियस्तु रागेष्वपि वादनानि ॥१५॥
 स्वरादिकं नादसमुद्भवं स्वात्सादं तत्तस्तावद्दुदीरयामि ॥
 युःपेत चात्मा मनसा विवक्षुर्मनोऽग्निनाऽग्निस्वनिडेऽभरेण ॥१६॥

ब्रह्मादिमर्गस्थितः स मुख्यः प्राणः क्रमेणोर्ध्वगतिं दधानः ॥
 नाभी तथा हृद्यथ कंठदेशे मूर्धानने ध्यानमुपाकरोति ॥ १७ ॥
 नाभ्यादिपञ्चाश्रयगोऽतिमूर्धनः सुश्मश्च पुष्टश्च तथातिपुष्टः ॥
 सुकृत्रिमक्षेति भिदाः क्रमेण नदस्य सध्वे पत्रि नाद उक्तः ॥१८॥
 हृत्कंठमूर्धाश्रयणः क्रमेण त्रिविध्यमूर्ध्वेऽवहारतोऽचन् ॥
 मेदश्च मध्यावहयकश्च तारः पूर्वात्परः स्याद्दिगुणः क्रमेण ॥१९॥
 ऊर्ध्वस्थितायां हृदि नाडिकायां नास्वस्तिरश्चः पयनाहतास्ताः ॥
 द्वाविंशतिस्लीक्ष्णतराः क्रमेण नादं तु तापच्छ्रुतितां नयन्ति ॥२०॥
 कंठप्रदेशेऽप्यथ मूर्धदेशे द्वाविंशतिः स्युः क्षुतयस्तथैव ॥
 स्वराः क्षुतिभ्यः प्रभवन्ति ते तु षड्वादयः सप्त यथाक्रमेण ॥२१॥
 वेदाऽऽग्निपक्षाऽम्बिपचोषिवन्निष्पञ्चांतिमक्षुत्यधिसंश्रिताः स्युः ॥
 षड्भाभिधानस्तृपभक्ततः स्वाह्रांधारको मध्यमर्षचमी च ॥२२॥
 ततः परं धिक्लको निषाद इति स्वराः सप्त मता मुनींद्रैः ॥
 सरी गमी पक्ष धनी क्रमेणेत्येषां त्वराणामभिधाः पराः स्युः ॥२३॥
 क्षुतेश्च नैरंतरभाषिको यः क्षिग्धोऽनुशब्दात्मक ओजसात्मा ॥
 श्रोतुर्मनोरंजनकारकरवात्स्वतस्तु तर्ज्जैरुदितः स्वरोऽसी ॥ २४ ॥
 क्रमान्मपूराभ्यचातकाजर्ज्याभाभिधाः कोक्लिडर्दुराख्यौ ॥
 मर्तगजधामलमुद्धरंति षड्भादिकानित्युदितं मुनींद्रैः ॥ २५ ॥
 शुद्धाः स्वरा ये तु भवंति सप्त तज्जान्विकारान्प्रवदामि सप्त ॥
 स्वोपांतिकक्षुत्यधिसंश्रितः स्वात् षड्भाभिधानो लघुषड्भनामा ॥२६॥
 एवं मर्षी सो लघुशब्दपूर्वी साधारणो गः प्रथमक्षुतिस्यः ॥
 मस्य द्वितीयक्षुतिगोऽंतरः स्यात् षड्भावहस्य प्रथमक्षुतिस्यः ॥२७॥
 तथा द्वितीयक्षुतिवर्तमानो निःकेशिकी काकलिनामधेषः ॥
 स्वस्थानकरथेषु च तेषु भेदाः स्वरेषु भेदा चिकृता मुनींद्रैः ॥२८॥
 नोपाददे यस्य विकारभेदं निशंकसुरिः खलु कुरुताने ॥
 सर्वे युतासौ विकृताश्च शुद्धाश्चतुर्दशैवेति मर्त मदीयम् ॥२९॥

अधो रिधावाद्यगनिश्रुतिस्थौ लक्ष्येषु वेदश्रुतिकी भवेताम् ॥
 मः पंचमाद्यां श्रुतिमेव लक्ष्ये कश्चिच्च पंचश्रुतितां प्रधाति ॥ ३० ॥
 चतुर्दधानां गदितस्वराणां क्रियन्तु रागेषु भवेयुरेते ॥
 ननु स्वरस्य श्रुतितः पृथक्त्वं त्वया बहुकं न तथाऽन युक्तम् ॥ ३१ ॥
 साद्यश्रुतेः कैशिकिनैश्च भेदः कुत्तस्तथाऽन्यश्रुतितः स्वराणाम् ॥
 यथेश्वरमेरितवातचक्रघातात्प्रभूतभ्यनिरेष नाख्याम् ॥ ३२ ॥
 ग्राम्यातमात्रश्रवणाच्छ्रुतिध्वानुध्वानरुपः स्वर इत्यकिंचित् ॥
 विर्जातयः पंच मताः श्रुतीनां ते तु प्रमाणं प्रवर्दति तत्र ॥ ३३ ॥
 चतुर्विधास्तौ तु भवंति साद्या वादी च संवादिनिवादिनी च ॥
 तथानुवादीति मताः स वादी स्वरः प्रयोगे बहुलत्वमेति ॥ ३४ ॥
 यदंतरेऽष्टश्रुतयो द्विपट्टा संवादिनी तौ ननिमायथश्च ॥
 एकश्रुतेरंतरिती स्वरी चो विवादिनी तौ तु मिथः सदा लाः ॥ ३५ ॥
 शेषस्वराणामनुवादित्वात्स्यादन्यर्थेनामान इमे भवेयुः ॥
 ग्रामः स्वराणां गदितः समूहो यो मूर्छनाद्याश्चयतां प्रपन्नः ॥ ३६ ॥
 षड्भ्यः स्वराणां जनको बलः स्याद्ग्रामस्ततो मुख्यतथैव एषः ॥
 रागेषु समानजनित्वमेव दृष्टं ततो ग्रामयुगं नहीष्टम् ॥ ३७ ॥
 आरोहणं च कमतोऽवरोहः सप्तस्वराणामिति मूर्छनोक्ता ॥
 ताः सप्त मध्यस्थितषड्गुपंकात्रफलनैर्न्यादिभिरेव तत्र ॥ ३८ ॥
 संस्कारणीयास्तु यथाक्रमेण षड्वादिकाद्याः पुरतो भवेयुः ॥
 यां मूर्छनां चावतिथश्च षड्भ्यः श्रयेद्भि सा तावतिथत्वमेति ॥ ३९ ॥
 षड्वादिमा तूत्तरमंडिकाद्या निषादपूर्वा रजनी द्वितीया ॥
 धाद्युत्तराद्यावतिका तृतीया तुर्था च पूर्वापिच शुद्धषड्वा ॥ ४० ॥
 मादित्वा पंचममूर्छना तु नाम्ना कृतामरसरिपूर्विकेति ॥
 गादिस्तु षष्ठी गदितेति नाम्नाऽश्रवणांतिका र्थाद्यभिरुद्गतांत्वात् ॥ ४१ ॥
 ता मूर्छनाः शाड्वितीकृताश्च कश्चित्तथैर्षाद्वितीकृताः स्युः ॥
 ताः शुद्धतानाः कश्चिता मुनीर्द्विः सर्वेषु रागेषु विचारणीयाः ॥ ४२ ॥

तानस्य संख्यां द्विविधां क्वा स्यात्प्रवेशतो निग्रहतस्यैव ॥
 पूर्वप्रकर्षोत्तरमार्दवस्तु प्रवेशकोऽस्वसंक्रमिग्रहः स्यात् ॥ ४३ ॥
 इति प्रगीता भरतादिभिश्च गीतोपयोगात्किल मूर्छनास्तु ॥
 ता व्युत्क्रमोच्चारयुतस्वरास्तु पूर्णा अपूर्णा अपि कूटतानाः ॥ ४४ ॥
 न्यस्य कर्म स्थापय पूर्वपूर्वस्वरं पराधः स यदाप्रवर्ती ॥
 तत्पूर्वमस्योपरिगान्पुरः प्राङ्मूलक्रमस्य कमतस्तु सेपान् ॥ ४५ ॥
 एकादिकां कान्बिदित्येत्तु सप्त पूर्वेण पूर्वेण परे परेऽत्र ॥
 हते क्रमेण अतिमूर्छनेस्यात्संख्या तदैकस्वरपूर्वकाणाम् ॥ ४६ ॥
 ये मूर्छनांत्वस्वरसंस्थितांकास्तान् पातयेत्प्रश्नसमुत्थितांकैः ॥
 सेपान् यथाहं हननप्रपञ्चैः पूर्वस्वरांकैश्च यथाक्रमेण ॥ ४७ ॥
 येनाहतिस्त्वावतिधः स्वरः स्याद्दत्तेरभावेऽगणनीयलभिधः ॥
 प्रोक्तं द्वितीयाङ्गणनं तथैव श्रीचिह्नोऽभापत नष्टसिद्धिम् ॥ ४८ ॥
 गीतादिपती इह ईरितश्च स्वरः प्रयोगे बहुलोऽज्ञानामा ॥
 विदारिकायाश्च समापको योऽपन्यासनामाभिध ईरितोऽसौ ॥ ४९ ॥
 विच्छिद्य विच्छिद्य कृतः प्रयोगो वः स्याद्दिदारीत्युपगीयते च ॥
 न्यासः स गीतस्य समाप्तिकृत्स्यादेते तु सर्वत्र भवेति रागे ॥ ५० ॥
 सर्वत्र बहुजो इह एव रागे रत्नैकहेतोर्निधपादयो ये ॥
 वर्णाः प्रयोन्या न तु ते स्वराश्च ता मूर्छनाः बहुजभवा ह्यशेषाः ॥ ५१ ॥
 गानक्रिया वर्ण इति प्रदितो बुधैर्भवेदेव चतुर्विधस्तु ॥
 स्थायी तथाऽऽरोह्यरोहिणीश्च संचारिनामेत्यथ लक्ष्म वक्ष्ये ॥ ५२ ॥
 एकस्वरस्यैव कृतः प्रयोगो विश्रम्य विश्रम्य भवेत्त आद्यः ॥
 वर्णा द्वितीयोऽथ तृतीयकः स्रोऽन्वर्थाभिधी मिश्रणतश्चतुर्थः ॥ ५३ ॥
 विशिष्टवर्णाधि उदीर्यते चाळंकारकस्तत्र च रूपभेदाः ॥
 मोदीरिता विसारसंकितेन कतिप्रसिद्धानभिर्वर्णयामि ॥ ५४ ॥
 स्यादादिमांत्वस्वर एक एव सेपाममी स्यायिनि संस्थितास्ते ॥
 प्रसन्नपूर्वोऽतगतप्रसन्नः प्रसन्नपूर्वोऽतकनामधेयः ॥ ५५ ॥

प्रसन्नमध्यः क्रमरेचिताख्यः पंचित्यमी स्वाधिनि संस्थिताः स्तुः ॥
 यो मूर्च्छनायां प्रथमस्वरस्तु मंद्रोऽधिकारेऽत्र निरूपितोऽसौ ॥५६॥
 तारस्तु मंद्राद्दिगुणः प्रयुक्तो मध्यस्तु यस्तद्द्वयमध्यगो वा ॥
 मंद्रः प्रसन्नो मृदुनामधेयतारस्तु दीप्तोऽथ लिपी समूर्धा ॥५७॥
 मंद्रस्तु तारः स्थिरकध्वरेपस्तथा विरुक्तेः पुतनामधेयः ॥
 मंद्रद्वयादीप्तपुरःस्थिते तु प्रसन्नपूर्वं प्रवदंति तज्ज्ञाः ॥ ५८ ॥
 तद्द्विपरीलोऽतगतप्रसन्नः प्रसन्नयोर्मध्यगते तु तारे ॥
 प्रसन्नपूर्वोत्तकनामधेयोऽलंकारकोऽसौ मुनिनोपदिष्टः ॥ ५९ ॥
 मंद्रे तु मध्यद्वयमध्यगते प्रसन्नमध्यं प्रवदंति धीराः ॥
 स्वाम्मूर्च्छनायाः प्रथमस्वरश्चेदंतद्वितीयोऽपि तदा कलैका ॥६०॥
 द्वितीयतुर्वायश्च मध्यगौ चेत्तदा द्वितीया कथिता कलैवा ॥
 अंतर्वदा पंचममुख्यकाः स्तुस्त्रयस्तृतीया तु कला तदा स्वात् ॥
 कलात्रयेनेति बुधैः प्रवीतोऽलंकारकोऽयं क्रमरेचिताख्यः ॥६१॥

इति स्वाधिमतालंकाराः ।

विल्लीर्णनामा त्वथ संनिकर्षः प्रेक्षाख्यपिंडू हसिताभिधानः ।
 प्रच्छादनाक्षितकनामधेयाधारोहिवाः सप्त मत्ता मुनीन्द्रैः ॥६२॥
 यन्मूर्च्छनादेः स्वरतः क्रमेण विश्रम्य विश्रम्य विडम्बयद्भिः ॥
 स्वरैर्देदारोहजमाद्भाति विल्लीर्णनामाभिहितस्तदाऽयम् ॥६३॥
 इस्वैः स्वरैर्द्विर्द्विरुदीरितैश्च निरंतरैः संनिपदादिकर्षः ॥
 यत्र स्वरद्वंद्वनुदीर्य पूर्वपूर्वोपयुक्तं त्वरमप्रसंख्यम् ॥ ६४ ॥
 आंदोल्यमानं च यथाक्रमेणारोहेदसौ प्रेक्षकनामधेयः ॥
 हुतं तथा इस्वमपि हुतं च इस्वं हुतं इस्वमथ हुतं च ॥ ६५ ॥
 कुर्वन् स्वरे याति यथाक्रमेणारोहेत्तदा त्रिंदुरुदीर्यतेऽसौ ॥
 स्वरेषु चैकोत्तरवर्धिताभिरापृत्तिभिर्यद्भिर्हं समीरितेषु ॥ ६६ ॥
 आपन्न आरोहमनुक्रमेण धीरास्तदातुर्हसिताभिधानम् ॥
 स्वात् त्रिस्वराद्या तु कला तथा न्येद्वे पूर्वपूर्वातिकपूर्विके स्तः ॥६७॥

त्रिविधे यत्र कले स सद्भिः प्रख्यादनाख्यः कथितस्तदानीम् ॥
 एकांतरोच्चारयुतस्वरेषु पूर्वान्वितत्वेन पुरःस्थितस्य ॥ ६८ ॥
 आरोहणं स्यात् दध्याक्रमेण यदा तदाक्षिप्तक उप्यतेऽर्सा ॥
 आरोहणे लक्षितसप्तभेदा विलोमकेऽपि कमलो भवेयुः ॥ ६९ ॥

इत्यारोहवरोक्यंतराः ।

प्रसादकः प्रथमरंजिताख्याकुक्षेपनामा परिवर्तकश्च ॥
 निष्कृजितोद्गाहितरेचितास्या हुंकारकाख्यो ललितकमश्च ॥ ६० ॥
 इयेनस्ततो ह्यादपदादिमानः संचारिगाध्याग्निहिमांशुसंख्याः ॥
 चैत्पूर्वपूर्वः त्रिवले स्वरस्य परस्य चोष्वाधिरतः प्रसादः ॥ ७१ ॥
 गतागतं संदधती कला चैत्ता द्विस्वरैककथितजितेन ॥
 भवेयुरन्याश्च कलास्तदानीं मैत्राह्वयोऽर्सा कथितः कर्वाद्भिः ॥ ७२ ॥
 द्विरुक्तमंद्रांतकला तथैव मंद्रादितोऽन्या यदि रंजितः स्यात् ॥
 चैत्पूर्वपूर्वन्यसनोर्ध्वलंभस्तु क्षेपकश्चिस्वरवत्कलासु ॥ ७३ ॥
 गीत्वा प्रसादस्य कलां कलादेस्तृतीयमेत्यादिमगानतः स्युः ॥
 यदा तदा लोकमनोभिरामं निष्कृजितार्यं प्रवर्तति धीराः ॥ ७४ ॥
 गीत्वा स्वरांस्तीनवद्व्य चक्रे पराः कला यत्र भवति गीताः ॥
 एकैकरिता विहितः स एषोऽलंकार उद्गाहितनामधेयः ॥ ७५ ॥
 चेद्विस्वरी पूर्वकला भवेयुः पूर्वेण चैत्तोत्तरवर्धमानः ॥
 स्वरैर्वर्ति चागतिमादधानिहुंकारनामा कथितस्तदाऽवम् ॥ ७६ ॥
 प्रयुज्य मंद्रादिकलां द्विरुक्तपरस्वरैर्नोपगतामर्मापु ॥
 स्वरेषु दध्यादपरोहणं चैत्तदा नतोऽर्सा स्थलिताभिधानः ॥ ७७ ॥
 पञ्चविधेदस्वरवत्कलाक्षेत्क्रमेण तिस्रः प्रथमस्वराद्याः ॥
 तथा द्वितीयादिकपूर्विकाः स्तुभेत्तदप कमनामधेयः ॥ ७८ ॥
 स्वरैः सपूर्वैश्च यत्राक्रमेण दधेनस्तु संचादिकयुग्मकैः स्यात् ॥
 मंद्रांतमंद्रादिकलासु यत्र स ह्यादमानाह्वयकः प्रणीतः ॥ ७९ ॥
 संचार्धलंकारगणः प्रयुक्त आरोहतः सोऽप्यवरोहतः स्यात् ॥

बाह्यप्रबोधाय किञ्चत्प्रणीता नृपैर्षधेष्टं परिकल्पनीयाः ॥ ८० ॥
ज्ञानं स्वराणामथ रक्तिलाभो वर्णागवैचिञ्चमलंकृतेः स्तुः ॥ ८१ ॥

श्रुतिकण्ठितसुनादस्थानसर्वस्वराणां
विमलतरसुवर्णालंकृतीनां च भेदम् ॥
भुवित्तुजननिवासप्रामतानादिकानां
तृपचरसुरहानेनाथ निर्णीतमेव ॥ ८२ ॥

इति श्रीकर्णाटयात्रीपुंढरीकविद्वलकिरचिते सद्यगनेत्रोदये
सूत्रप्रसादः समाप्तः ।

अथ वीणाप्रकरणम्

अथ स्वरा वेदस्य मलाश्च भेदा प्रहादयो वर्णमला विद्येवाः ॥
वीणाश्रवा व्यफिरतो ह्यमीषां वीणास्वरूपं प्रतिपादयामि ॥१॥
दंटे रमेशोऽथ तदीयभार्या तंभ्यां महेशः ककुभेऽप्युमा स्यात् ॥
पभ्यां तु नृपे कथितो विधाता नाभो सरस्वत्यपि दोरके तुभश्च ॥
नामेश्वरः शीतकरश्च जीवे सार्यां प्रदिष्टो दिवसाधिनाथः ॥
तथाऽश्विनी कीलयुगे तु भेरी देवाधिपो देवमयीति वीणा ॥२॥
नरं महापातकिर्नं पुनाति दृष्टा तदा हसामता पुनः किम् ॥
यस्मात् कपालिमियतां प्रपन्ना तद्गुर्वीणां कथयन्ति संतः ॥३॥
श्रुतिस्मृतिभ्यां प्रतिपादिता या करे कृता ब्राह्मसुतादिभिश्च ॥
वीणा चतुर्ष्वर्गनिदानभूता तत्त्वेन वेद्या कविभिः प्रयज्जात् ॥४॥
चित्तुस्रमेलावहयिका च मध्यमेलाभिधाना द्विविधेति वीणा ॥
सर्गविपद्भ्यो यदि पूर्वसंस्थो वीणोर्ध्वगासुक्तकर्तविकामु ॥५॥
स्वाच्छुक्तमेला पमयोश्च तद्देककसुल्याश्च तु मध्यमेला ॥
प्रत्येकमेते द्विविधे भवेतां स्याद्ब्राह्ममेलाऽशिलपूर्विकेका ॥ ७ ॥
द्वितीयिकेकोपपदा तथैव तत्र प्रयश्याम्बथ लक्षणानि ॥
स्थानेषु वा भद्रपरादिकेषु स्वरैरशेषैः सहवर्तमाना ॥ ८ ॥

यदा तदा साखिलरागमेलाह्वयोपरिष्ठा च चतुर्मुखाद्यः ॥
 एकैकरागप्रतिमेलनं स्वान्मध्ये च तारं तु यदा स्वराणाम् ॥२॥
 एषोपगोयेत तर्दकरागमेलाभिधा रागत्रिधां वरिष्ठः ॥
 लक्ष्यप्रवीणेन विनिर्मितायां सुवीणिकायामुपरि प्रदेयाः ॥ १० ॥
 तंभ्यश्चतस्रोऽयम् एव पार्श्वेऽधो दक्षिणे तिस्र इमा निवेद्याः ॥
 पुरोदितानामुपरिस्वितानां वामप्रदेशाधितपूर्वतंभ्याम् ॥ ११ ॥
 पहजं निदध्यादनुमंद्रसंज्ञं द्वितीयतंभ्यामनुमंद्रवं च ॥
 तृतीयतंभ्यामपि मंद्रपहजं चतुर्थतंभ्यामथ मंद्रमारुचम् ॥ १२ ॥
 त्रिकोणिकाणामधराधितानामाद्या तु मध्यस्थितपहजकेन ॥
 तंवी समानधुतिरेपितव्या द्वितीयिका मंद्रकषेण तद्वत् ॥ १३ ॥
 तालीयिका मंद्रकपहजकेन तिस्रो ह्यम्ः स्युः क्षुत्तिनामथेयाः ॥
 सारीनिवेष्टं च निरूपयामि यो र्दणिकानामभिर्नमताः स्वात् ॥ १४ ॥
 आद्यानुमंद्राह्वयपहजतंभ्या शुद्धो यथा स्वाहपभस्तथाद्या ॥
 मारी निवेष्टयेत तथा द्वितीया तंभ्या तथा शुद्धगतिद्विहेतोः ॥ १५ ॥
 मारी तृतीयापि तर्धय तंभ्याधीयेत साधारण्यस्य सिर्ध्व ॥
 सारी चतुर्थी लघुमध्यमस्य सिर्ध्व तथा तंत्रिकया तर्धय ॥ १६ ॥
 तंभ्या तथा पंचमसारिका च निर्धीयते शुद्धमसाधनाय ॥
 मारी निवेद्या च तर्धय षष्ठी तंभ्या तर्धय लघुवाह्वयाय ॥ १७ ॥
 अथ नितंजीभिरनुक्रमेण पराभिराशुदितसारिकासु ॥
 स्वरान् प्रभूतानभिचर्णयामि पेनानुमंड्रेण समाश्रिता या ॥ १८ ॥
 द्वितीयतंभ्योऽप्यलक्षयतास्यः शुद्धो निपादाह्वयकः पुरस्तात् ॥
 स्वात् कक्षिकी नितंभ्युपहजकक्ष शुद्धः सनामार्षभको विशुद्धः ॥ १९ ॥
 स्वराः प्रभूता इति षड् भवेन्नि पदसूक्तसारीषु यथा क्रमेण ॥
 द्वितीयतंभ्या अनितां विशुद्धीं सरी प्रयोगे न च रक्षणीर्या ॥ २० ॥
 तृतीयतंभ्या अनितां विशुद्धीं सरी प्रयोगे न च रक्षणीर्या ॥ २० ॥
 तृतीयतंभ्या अनितां विशुद्धीं सरी प्रयोगे न च रक्षणीर्या ॥ २० ॥
 एतेऽनुमंड्राः कथिता मया च मंद्रस्वरांस्तानधुना ब्रवीमि ॥ २१ ॥

तृतीयया मंत्रसमुक्ततन्व्यानुमंत्रयत् पदस्वपि सारिकासु ॥
 भवन्ति ते तु क्रमतोऽथ तत्र तृतीयतन्व्योऽथलमध्वमश्च ॥२२॥
 लघ्वादिकः पंचमकोऽप्रयोगी चतुर्थतन्वीजनितौ पुनर्यत् ॥
 मंत्रेण मेनाम्बितया चतुर्थ्या तन्व्या भवेयुः क्रमशः स्वरास्तौ ॥२३॥
 सारीषु षट्सु प्रतिपादितोऽर्था लघ्वादिकः पंचमनामधेयः ॥
 विशुद्धो ध्रुवतकोऽपि शुद्धः शुद्धो निपादावश्यकः पुरस्तात् ॥२४॥
 स्वार्कशिकी नित्येषु षड्जनानाम् मंत्रस्वराः संगदिता मर्यते ॥
 तन्वीचनुष्केण पुरोदितासु सारीषु षट्सु प्रथिताः स्वरा ये ॥२५॥
 सर्वेऽनुमंत्रावह्यकाश्च मंत्राः स्वयंभुवो न स्वधिया निवद्धाः ॥
 प्रमाणयुक्ताः स्रक्तस्वरास्तौ नैवान्यथा कथनं कर्तुमीक्षः ॥२६॥
 हीनाधिकककक्षुतिस्वरा वे मंत्रानुमंत्राभिततारसंस्थाः ॥
 न दोषवतसप्रतिदुग्धं कदमंप्रदायाभितपंडितानाम् ॥२७॥
 संवादिर्ना योजय सर्वतस्तु स्वस्वप्रमाणादिति मध्यतोऽपि ॥
 तारेऽतितारं च निवेदनीयाः सार्यो वधायोगमिमाः सुधीभिः ॥२८॥
 मध्यादिकस्थानकसारिकास्तु तुरीयतन्वीजनितवहास्याः ॥
 स्वराः प्रयोग्या न तु भिन्नतन्वीजयोद्भवा भीतविचक्षणैः ॥ २९ ॥
 चतुर्दशोक्त्य ननु पूर्वमेते स्वरास्तौ द्वादशसंख्यकानाम् ॥
 सारीनिवेशः क्रियते भयद्भिः कुतोऽतरे काकलिति द्वयोर्न ॥३०॥
 अत्रोच्यते काकलिनोऽतरस्य पंक्ता प्रयुग्यां यदि सारिके द्वे ॥
 संकीर्णभावात् तदानुकूल्यं स्वाद्वादनोऽतो न कृते पृथक्ते ॥३१॥
 तयोः सपुनरितिहदीर्घेते तु चेद्वानुत्प्रातडितोऽपिरागः ॥
 लघ्वाख्ययोः षड्जनयोश्च सार्यां स्वातां यदककक्षुतेविहीना ॥३२॥
 तदाच काकल्यभिधांतरा साः किंत्वत्र सूक्ष्मध्वनिभेदविज्ञाः ॥
 लघ्वादिकैः सं लघुमध्यमं च तन्वातिनिधेनं वर्तति लक्ष्ये ॥३३॥
 चतुःश्रुतिर्व रिषयोऽदेतरांचश्रुतिर्व स्वथ मध्यमस्य ॥
 यदा भयेप्रस्तुतरागवर्ति तदानुकूल्यां कुरु यंत्रगारोम् ॥३४॥

विशुद्धमेला विहितेति शीषा त्वस्यां प्रभेदत्रयमन्यदस्ति ॥
 द्वितीयतुर्वीध्वगतंविजम्बोः स्वाङ्गिपरीत्यापमयोस्तर्दका ॥३५॥
 अत्रानुमंद्वाञ्छयपद्मजतंभ्यां सर्पा पशुस्त्रिभ्रुतिकारयोर्गी ॥
 पतंत्रिका मध्यमरंजिताभ्या तत्राधिधरामभ्रुतिकी मर्पा स्तः ॥३६॥
 सशुक्तंभ्यां जनितान्नयोर्गी परा सतंत्री पशुता तर्ध्व ॥
 शुद्धां सरी पंचमसंत्रिकोर्ध्वी तदा प्रयोगे न च रक्षणीर्षी ॥३७॥
 जगता विशुद्धाञ्छयमेलभेदा या मध्यमेत्या परिलक्ष्यतेऽथ ॥
 विशुद्धमेलाञ्छयरीणिकायामेयोपरिष्ठाद्गतंत्रिकासु ॥३८॥
 आद्यानुमंद्वाञ्छयपंचमेन तुता द्वितीया यदि मंद्भवेन ॥
 तंत्री तृतीयात्रय मंद्भवेन तुरीयतंत्री यदि मध्यमेन ॥३९॥
 यदोपरिष्ठाद्गतनुयतेभ्या पार्श्वत्रितंत्रीषु समभ्रुत्त्रियम् ॥
 शुद्धां सरी पार्श्वयतंत्रिकोर्ध्वी धीरः प्रयोगे न च संप्रयोर्षी ॥४०॥
 स्वान्मध्यमेलेयभिति प्रयुक्ता किञ्चन भेदोऽपर एत्र चालि ॥
 पतंत्रिकास्वानमयोत्रिता स्वात्तत्राधिधरामभ्रुतिकी मर्पा र्पी ॥४१॥
 सतंत्रिकायां जनितान्नयोर्गी पार्श्वत्रितंत्रीभ्रुतितापि तद्भत् ॥
 तुरीयतंत्रीजनितौ स्वरो र्पी लोप्यौ तु र्ती नैव कदाचिदत्र ॥ ४२ ॥
 नादस्य मंद्वाञ्छनिरुक्तपूर्वां स्वाङ्गिपरीलेन विपंचिकायान् ॥
 अथ स्वराणां विकृतप्रभेदा धे रागमेला जनिताः क्रमेण ॥४३॥
 सुविस्तरं प्रस्तरणाय तेषां शुक्तिं मुशोभामुपचर्षयामि ॥
 सर्पा मर्पा निध यथाक्रमेण भ्रुतित्रये यांति विकारलक्ष्मी ॥४४॥
 पद्यायतृत्या विकृतेषु तत्र व्यसंः समस्तैः प्रभवति भेदाः ॥
 किंतु स्वरा ये विकृताश्च लिप्सां वक्रोत्तमांगाः प्रकटीभवेसुः ॥४५॥
 पद्मजो यदा विकृतिको भवेद्वा क्रमेण कायां निधयोर्पिलोपः ॥
 एवं गर्मा स्तो विकृती पनी च स्वपूर्वमुद्धान् क्रमतस्तु सुंपेत् ॥४६॥
 तत्राशधिः पद्मजरुपंचमात्राङ्क भ्रुतित्रये द्वित्वमपस्वमेषाम् ॥
 यदा सर्पा पंचमको द्विरुप्याः कालेन न स्वादिगमद्विरुक्तिः ॥४७॥

यद्वय सन्धोर्गुणपद्विकृत्यां भवेद्गुणं धिपतकस्य लोपः ॥
 गर्मा विकारो युगपद्यदा तु तदा सदा स्वाहपभस्य लोपः ॥४८॥
 ममध्यमः पंचमको द्विरुक्तो गांधारको वैकृतिकस्तु यत्र ॥
 न स्वाद्विकृतस्य गनामकस्य तत्रैव लोपस्तद्वृषभस्वरस्य ॥४९॥
 द्विधा द्विधा षड्जगमांतिकानां पस्य त्रिधा स्वात् क्रमतो विकृत्याम् ॥
 चतुर्भिदाः स्युः सगयोर्विकृत्यां तथा चतुर्धा समयोर्विकृत्याम् ॥५०॥
 रतप्रभेदाः सपयोश्च तद्भेदो हि सन्धोर्गमयोस्तर्षकः ॥
 गपाविकृत्यां त्रिविधा चतुर्धा गन्धोर्विकृत्यां सपयोर्द्विधा च ॥५१॥
 मन्धोश्चतुर्धा पतिपादयोः षड् द्विधा विकृत्यां सगमध्वमानाम् ।
 षोडा विकृत्यां गगर्पचमानां गमांतिके वैकृतिके द्विधा च ॥५२॥
 भिदाश्चतस्रः समपाविकृत्यां द्विधा विकृत्यां समसप्तमानाम् ॥
 द्विधा विकृत्यां तिपषड्जकानामेको विकृत्यां समपंचमानाम् ॥५३॥
 गमांतिके वैकृतिके तथा द्वां गपांतिके स्युर्विकृती च षोडा ॥
 मपांतिके वैकृतिके चतुर्धा द्विधा विकृत्यां सगमाख्यपानाम् ॥५४॥
 एको विकृत्यां सगमांतिकानां त्रिधा विकृत्यां सगपांतिकानाम् ॥
 द्विधा विकृत्यां समपांतिकानां द्वेधा विकृत्यां गमपांतिकानाम् ॥५५॥
 एतव पंचस्यपि वैकृतेषु, भेदा भवेतुः क्रमतश्च सर्वे ॥
 क्रमेण चैकैकविकारपत्ये रुद्रप्रभेदाः प्रभवन्ति तत्र ॥५६॥
 पंचाग्निभेदा द्विविकारतः स्युः पश्चाग्निभेदास्त्रिविकारतः स्युः ॥
 दस प्रभेदास्तु चतुर्विकारादेको भवेत्पंचविकारतस्तु ॥५७॥
 सर्कः कृता शुद्धसमन्वितानां वेदया भिदानां युधविद्वेजे ॥
 केचिद्विद्वेदाः कतिचिद्विरुक्ताः क्रमे स्वरा ये विकृतोपेतास्तु ॥
 मूलकमोच्चारममीषु यन्ति श्रीविद्वन्ः श्रीहरर्षिकधीरः ॥५८॥

अथ मेलप्रकरणम्

मेलेषु सर्वेष्विह यन्तितेषु ज्ञानाय रागोत्पन्नवर्णकतेषु ॥
 मेलानिदानां त्रिवृषोमि काञ्चित् पूर्वोक्तलक्ष्मान्विततरीणिद्वयान् १

ज्येश्महान्ता सप्तमुद्रिता वा स्वाहूर्जरी प्रातरिष्य विनेया ॥
इति ज्येषी ॥

सांशमहांतोऽन्तरकाकलीकः पूर्णोऽस्वयामे क्रियते हि टक्कः ॥
इति टक्कः ॥

साशान्तिका सप्तहृषी गरिष्ठा स्वात्पादिका तूदयमेति सप्तम् ॥
इति सप्तमी ॥

सांशांतिका सप्तहृषी कुरंजी धान्वा प्रथमे विहिता सदैव ॥
इति कुरंजी ॥

मांशमहांता ननिषर्जिता वा नवा विनेया बहुली पराहे ॥
इति बहुली ॥

सांशांतिका सप्तहिका च पूर्णा स्वात्पूर्विका सा दिनमुर्वयामे ॥
इति पूर्णः ॥

सांशमहांता ननिषर्जिता च सा स्वात्तु रामत्रयभिधा सदैव ॥
इति रामत्रीः ॥

म्येश्महातः सकलस्वरश्च स्फुरत्सप्तो द्वाविडगौडकः स्वात् ॥
सांशतनः कैश्चिदपीरितोऽसौ सालंगको वा शुष्ककर्मपीति ॥
इति दामिणीः ॥

सांशमहा सांतवती धनाभ्यां रिष्ठा दिनान्ते विहिता तु गौडी ॥
इति गौडी ॥

सांशमहांतः सकलस्वरश्च सदैव वंगालकनामकः स्वात् ॥
इति वंगालः ॥

मांशमहा सांतवती च पूर्णा ह्यासाधरी शश्वदसौ नियुक्ता ॥
इत्यसाधरी ॥

पांशांतिकः पप्तहको विरिष्ठाऽसौ पंचमः प्रातरिष्यति जन्म ॥
इति पंचमः ॥ - ११

न्यासांधरी रिष्यहिका विनेया स्वाद्देवगुप्तिस्वसपा दिनान्ते ॥
इति देवगुप्तिः ॥

पांशमहभ्यासपुता सदैव मंजुर्गुपास्या मथमादिरेषा ॥
इति मथमंजरी ॥

सांशमहांतो रिषियर्जितश्च कर्नाटर्षगाळ उपरयुवाचः ॥

इति कर्नाटर्षगाळः ॥ ४ ॥ १७ ॥ १ ॥ ११

न्यंशमहांतश्च पवर्जनीयः शुद्धादिको गौड इतिप्रकाशः ॥

इति, गुजनीयः ॥

सांशांतिकः समहकः परिकः प्रातस्तु शुद्धो उल्लिताभिधानः ॥

इति शुद्धल्लिताः ॥

सांशमहः सांतयुतश्च पूर्णः स्यादेवगांधारक एव नित्यम् ॥

इति देवगांधारः ॥

सांशमहांता रिषयर्जिता च निरुन्वते मारविका सदैव ॥

इति मारविका ॥

इति मालवगौडमेळः ॥

चतुःश्रुती यत्र रिषी भवेतां साधारणो गौडपि च कैसिकी निः ॥

तथा विशुद्धाः समया भवंति श्रीरागकस्याभिहितः स मेळः ॥

श्रीरागकोऽस्यादपि मालवश्रीर्षगांतिका भैरविका तथैव ॥

अन्वेऽपि रागाः कतिचिद्वसिद्धा भवंति सैधव्यभिधादवश्च ॥

सांशमहांतो षडियर्जितो वा श्रीरागनामाऽस्तमिते रयी स्यात् ॥

इति श्रीरागः ॥

सांशमहा सांतयुता रिषारुपा पूर्णा सदा राजति मालवश्रीः ॥

इति मालवश्रीः ॥

पद्ममहांता रिषयर्जितेष्टा पलासिका सांवावती प्रभाते ॥

इति पलासी ॥

सांशमहांता रिषमुद्रिता च पूर्णा सदा भैरविका विनेया ॥

इति भैरवी ॥

सांशमहांता त्वरिषा सदैव स्वासैपथी सद्गमकैर्लसंती ॥

इति वैपकी ॥

इति श्रीरागमेळः ॥

निगी यदा त्रिश्रुतिकी भवेतां लष्यादिकी पद्मकमध्यमी च ॥

तथा विशुद्धाः समया भवंति विशुद्धनहाङ्गवकस्व मेळः ॥

विशुद्धनडाह्वयमेलकेऽपि विशुद्धनट्टप्रमुखा भवन्ति ॥
सांशप्रहातः सकलस्वरश्च स्वाप्यशुद्धनट्टोऽह्नि नुर्ययामे ॥
इति शुद्धनः ॥

११ हति शुद्धनट्टमेलः ॥

छायादिकी पद्मकमध्यमी चेद्भांधारकस्त्रिभुतिकस्तथा स्मत् ॥
शुद्धा भवेयुः समया निपादो देशाशिक्षाया गदितः स मेलः ॥
देशाशिक्षामेलसमुद्भवाश्च देशाशिक्षायाः कतिचिद्भवन्ति ॥
सांशप्रहां तामनिमध्यमां वा देशाशिक्षां प्रातरवैहि पूर्णान् ॥
इति देशाशे ॥

इति देशाशेऽमेलः ॥

शुद्धौ समौ पंचमको विशुद्धः शुद्धो निपादो लघुमध्यमश्च ॥
निर्गो वदा त्रिभुतिकी भवेतां कर्णाटगौडस्य तदेष मेलः ॥
कर्णाटगौडोऽपि नुरुष्कतोडी विशुद्धवंगालकनामधेयः ॥
छायादिकी नट्टकनामधेयः सामंतकायाः प्रभवत्समुप्मात् ॥
न्यांशप्रहांतो रिषवर्जितो वा पूर्णस्तु कर्णाट इनास्तशोभी ॥
इति कर्णाट ॥

सांशप्रहा सांतवती च पूर्णो मन्याहतां पंचमकेपयुक्ता ॥
सहस्ररश्मेरुद्ये विरेजे नुरुष्कतोडीचमुदीर्यमाया ॥
इति नुरुष्कतोडी ॥

सांशंतकी मंत्ररुक्थ पूर्णः स्वाप्यशुद्धवंगाल उपर्युपात्तः ॥
इति शुद्धवंगालः ॥

पद्मग्रहः सांतयुतश्च सांशोऽंतराभितः काकलिदीप्यमानः ॥
छायादिनः साधमसी विगेषो नडाह्वयो गानविचक्षणेन ॥
इति छायादिनः ॥

पद्मग्रहन्व्यासयुतश्च पूर्णः पद्मांशयुकोऽंतरकाकलीकः ॥
प्रयुज्यमानः स विभातकाळे पकस्ति सामंतकनामधेयः ॥
इति सामंतः ॥

इति कर्णाटगौडमेलः ॥

लघ्वादिको षड्भक्तमध्यमी च शुद्धीं समी पंचमको विशुद्धः ॥

निगीं विशुद्धीं च यदा भवन्ति तदा तु केदारकमेव उक्तः ॥

केदारनारायणगौडकाख्यां वेलावली शंकरभूषणाख्यः ॥

सो नट्टनारायणमध्यमादी महारको गौडकनामधेयः ॥

सालंगनहाभिषेकश्च भूपालिका च सायेर्वभिधानिका च ॥

सौराष्ट्रिका नाम तथापि चान्ये कांशोजिकायाः प्रभवंत्यमुष्मात् ॥

श्वंशांतको निमग्नकोऽरिषो वा केदारकः सायनभीष्ट एव ॥

इति केदारः ॥

गांशमहो गांतयुतो रिशुभ्यः प्रातरस्तु नारायणगौडकः स्यात् ॥

इति नारायणगौडकः ॥

धांशमहंता रिपवर्जिता या वेलावली प्रातरसावभीष्टा ॥

इति वेलावली ॥

षड्भक्तः सांतयुतोऽशषड्भक्तः समस्वरो मुद्रितभूषितश्च ॥

स्योदयेऽथ समुदीयमाणो विराजते शंकरभूषणाख्यः ॥

इति शंकरभूषणः ॥

षड्भक्तः सांतयुतोऽशषड्भक्तो सुतरस्तु पूर्वोऽंतरकाकलिभ्याम् ॥

विराजमानः सततं नियुक्तोऽसौ नट्टनारायणनामधेयः ॥

इति नट्टनारायणः ॥

मांशांतको मग्नहको रिधास्तः प्रातः प्रसुप्त्येत स मध्यमादिः ॥

इति मध्यमादिः ॥

धांशमहो धांतयुतोऽस्तपश्च महारनामोपति गीवतेऽसौ ॥

इति महारः ॥

धांशांतको षड्भक्तश्च पूर्णो विभासकाले च स गौडरागः ॥

इति गौडः ॥

सांशमहः सांतयुतश्च पूर्णः सालंगनहोऽहनि तुर्ययामे ॥

इति सालंगनहः ॥

गांशमहंता निमवर्जिता या भूपालिका प्रातरसी विनेया ॥

इति भूपाली ॥

धांशमहंता सपवर्जनीया सायेरिका प्रातरियं नियोज्या ॥

इति सायेरी ॥

सांशप्रहा सांतयुता च पूर्णा सौराष्ट्रिका सायमिधं विनेया ॥

इति सौम्यी ॥

सांशप्रहा सांतयुती मनिभ्यां समुञ्जिता चांतरकाकलीष्टा ॥

कांशोजिका सा तु विगीयमाना विभातकाले नितरां विभाति ॥

इति काशेयी ॥

इति केदारमेळः ॥

शुद्धी सरी मध्यमपंचमी च विद्युद्धधो मो लघुद्वन्दपूर्वः ॥

निःकैशिकी चापि यदा तदा तु द्विजेजरागस्वाहि मेळकाः स्यात् ॥

द्विजेजमेळान्तु द्विजेजकारुयोऽप्यन्वे तथा भैरवकादयः स्युः ॥

संशप्रहांत्योऽंतरकाकलीकः पूर्णो द्विजेजः क्रियते सदैव ॥

इति द्विजेजः ॥

सांशप्रहन्यासयुतश्च पूर्णः प्रातः प्रयुज्येत स भैरवाक्यः ॥

इति मेळः ॥

इति द्विजेजमेळः ॥

शुद्धी सगी मध्यमपंचमी च शुद्धसथा धैवतको यदि स्यात् ॥

सथादिकी षड्जकमध्यमी चेत्तदा हमीराह्वयनद्वमेळः ॥

इति हमीराह्वयनः ॥

शुद्धी धपी पंचमको सधुद्ध शुद्धी सरी त्रिश्रुतिकी निर्गी च ॥

एवं यदा स्यात्स्वरमेळनं च तदा हि कामोदकमेळ एवः ॥

मेळादतो येऽपि विशेषरागाः कामोदकाद्याः प्रकटीभवन्ति ॥

षड्जप्रहांशांतविराजमानः कामोदरागो दिवसांत्यचामे ॥

इति कामोदः ॥

इति कामोदमेळः ॥

शुद्धी सरी मध्यमपंचमी च शुद्धसथा धैवतको यदि स्यात् ॥

साधारणो गोऽपि च कैशिकी नितदा तु तोष्याह्वयकस्य मेळः ॥

तोष्यादयः केचन विद्धरागा भवन्ति तोडीगतमेळतोऽपि ॥

सांशप्रहांता षड्जकंपयुक्ता तोडी भवेत्प्रातरसौ तु पूर्णा ॥

इति तोषी ॥

इति तोषीमेळः ॥

शुद्धी सरी शुद्धमधैवती च साधारणो गौडपि च शुद्धगध ॥
पहूजाभिधानो लघुशब्दपूर्व आभीरिकाया गदितः स मेलः ॥
आभीरिकामेलसमुद्भवा ये आभीरिकायाः प्रभवन्ति केचित् ॥
पहूजप्रहा सांतवती च सांशाऽऽभीरी दिनांते जनिमैति पूर्णा ॥

इति शान्तरी ॥

इति आभीरीमेलः ॥

शुद्धी सरी शुद्धगपंचमी चेंद्रधोन्वलो धैवतनामधेयः ॥
लघ्वादिकौ पहूजकपंचमी च मेलसदाशुद्धवराटिकायाः ॥
सांशप्रहा सांतवती च शुद्धवराटिकेष्वेत सदैव पूर्णा ॥

इति शुद्धवरी ॥

पहूजग्रहन्वातयती च सांशा सप्तस्वरा काकलिनोपयाता ॥
दिवानिर्ग रात्रति गीयमाना तद्देदिभिः सामवराटिकासी ॥

इति शान्तवरी ॥

इति शुद्धवरीचैतः ॥

शुद्धी सरी शुद्धमधैवती चेन्मनामधेयो लघुपूर्वकश्च ॥
लघ्वादिकौ पहूजकपंचमी चेद्विशुद्धरामप्रयभिधस्य मेलः ॥
मेलोद्गुम्माश्च विशुद्धरामकृतिलक्ष्मा प्रायणिकाभिधाना ॥
देशीविभासी ललिताद्वयोऽपि प्रसिद्धरागाः प्रभवन्ति चान्ये ॥
सांशप्रहा सांतयुतश्च पूर्णो विशुद्धरामप्रयभिधो दिनस्य ॥
मध्यात्परं गीयत आलयत्वेन तथा जगुः केचन देशिकारम् ॥

इति शुद्धरामरी ॥

सांशप्रहा सांतयुता च पूर्णा सा वावणी दीव्यति वासरांते ॥

इति वावणी ॥

न्यासांशरी रिग्रहणी परिका प्रमुग्यते शम्भदसी च देशी ॥

इति देशी ॥

सांशप्रहांतो ललितोऽपरोऽसी सप्तस्वराः प्रातरसी विगेषः ॥

इति ललितः ॥

इति शुद्धरामकीमेलः ॥

शुद्धी समौशुद्धपती तथैव लब्धादिकी षड्जकर्षचमी च ॥
पंचध्रुतिर्मुञ्च यदा भवेत्तु देवक्रियायाः कथितः स मेलः ॥
मेलादमुष्मात्कतिचिन्तु रागा देवक्रियायाः प्रकटीभवन्ति ॥
षड्जग्रहः सांतयुतश्च सांशः समुज्झितः पंचमकेन वा स्यात् ॥
शुदीययामे द्वितस्य शुद्धपसंतको देवकृतिः सर्व्व ॥

इति देवकीः ॥ १२ / ११

इति देवकीमेलः ॥

शुद्धी सर्गी मध्यमपंचमी च लब्धादिकी षड्जकर्षचमी चेत् ॥
निकेशिकी चापि यदा तदा स्यात्सारंगकस्याभिहितः स मेलः ॥
सारंगकाया जनिता भवेत्पुरनेन सारंगकमेलकेन ॥
सांशग्रहः सांतयुतश्च पूर्णः सारंगकः स्यादपराहृषोभी ॥

इति सारंगः ॥

इति सारंगमेलः ॥

शुद्धी सर्गी शुद्धपथी तथैव लब्धादिकी षड्जकर्षचमी च ॥
साधारणो गोऽपि यदा भवेत्तुः कल्याणकस्याभिहितः स मेलः ॥
कल्याणमेलाद्ग्रथिता भवन्ति कल्याणकायाः कतिचिन्तु रागाः ॥
सांशग्रहः सांतयुतश्च पूर्णः कल्याणनामोदयमेति सायम् ॥

इति कल्याणः ॥

इति कल्याणमेलः ॥

शुद्धी सर्गी शुद्धमपंचमी च शुद्धस्तथा धैवतको यदि स्यात् ॥
गनी तथा त्रिध्रुतिकी भवेतां तदानु हिंदोलक मेल उक्तः ॥
अतोऽपि हिंदोलवसंतकी च केचित्प्रसिद्धाः प्रभवन्ति चान्ये ॥
सांशग्रहांसो रिपयजितश्च हिंदोलकः प्रातरुपति जन्म ॥

इति हिंदोलः ॥

सांशांतकः सग्रहकश्च पूर्णो धर्मतनामोऽपि गीयतेऽस्मी ॥

इति धर्मतः ॥

इति हिंदोलमेलः ॥

शुद्धा यदा बहुजकर्षणी च शुद्धा रिषो मध्यमकोऽपि शुद्धः ॥
 साधारणो गो लघुबहुजकश्च स्वाप्तादरामत्रयभिधस्य मेलः ॥
 यो नादरामत्रयभिधो ह्यमुष्मादन्ये प्रसिद्धाः प्रभवन्ति केचित् ॥
 सांस्रग्रहां सांतनुतां च नादरामक्रियां सायमुशंति पूर्णाम् ॥

इति नादरामश्लोः ॥

इति नादरामकीमेतः ॥

लक्ष्माणि रागेष्विति लक्षितानि कियंत उक्तानि त्रिमूश्य दद्यात् ॥

श्यासमहांशेषु च पूर्णतायां श्रुतौ तथा पाठ्य औडयेऽपि ॥

सर्वत्र देशीगतरागवृंदे श्रीमद्भूमाश्रियमं न वने ॥

रागाः शिवेन त्रिविधाः प्रयुक्ताः शुद्धाश्च सासंगगतास्तथैव ॥

संकीर्णकाश्चेति तदेव शुद्धो षोऽनन्वयुक्तोऽप्यतिरेजकः स्यात् ॥

सात्यागकक्षान्वयरक्तिगुक्तः संकीर्णश्चस्तूभयरक्तिहेतुः ॥

ध्वनेर्विशेषः स्वरवर्णभेदविभूषितो यो जनरंजकः स्यात् ॥

रागो हि धीरैर्गदितोऽप्यनंता रागाश्च देशस्वरनामकाः स्युः ॥

रागे तु सप्तस्वरके भवति पूर्वोदिताः सकमकुटतानाः ॥

नवाङ्गुलस्वस्त्रिसंज्ञसंख्या रागे मताः पाठ्यतोऽपि तानाः ॥

षट्पंचरंभ्रेन्दुमिताश्च तानाः स्फुरीडवे मार्गणपक्षरामाः ॥

सकलस्वरमयं श्रीरुद्रवीणाप्रकारं ।

स्वरवररचनासद्भागमेलप्रभेदम् ॥

मुललितगतिनानारागलक्षणादिकं च ।

नरवरचुरहानः स्पष्टमेवं करोति ॥

इति श्रीरुद्रपदाश्रीपपुंडरीकविद्वल्लभिरचिते सद्भागचंद्रोदये

संमेलनसाहो द्वितीयः ।

अथ गमकालसिप्रकरणम् ।

कंपः स्वरे श्याद्भ्रमको जनानामानंदकलस्य गदानि भेदान् ॥

तत्रादिमः स्वात्तिरिषाभिधानस्ततः परं स्वात्तपुरिताद्भवश्च ॥

स्यात्कंपितो लीनकनामधेयश्चादौलितश्चापि वल्लिस्त्रिभिन्नः ॥

ततः पुरस्तात् कुरुलाहतास्वातुल्यसितहावितहुंफिताश्च ॥
 ततःपरं मुद्रितनामितौ च मिश्रश्च ते स्तुः शरचंद्रसंख्याः ॥
 लघिहकोच्चारमितौ भवेद्यो ध्यानस्य कंपातुकुतेर्मनोः ॥
 द्रुतस्य तुर्बाशकवेगयुक्तः स तु प्रणीतस्तिरिपाभिधानः ॥
 तृतीयकांशप्रमितो द्रुतस्य वेगाद्यदिष्टः स्फुरिताह्वयश्च ॥
 द्रुतार्पमानाज्यवदान्प्रयुक्तो यः कंपितास्यो गनकः प्रसिद्धः ॥
 लीनस्तु स स्वाद्द्रुतमानवेगादांदोलितः स्वाल्लमुवेगतोऽपि ॥
 अनेकवक्त्रव्ययुतस्वरगतः प्रयुज्यमानो बलिरेप उक्तः ॥
 त्रिस्थानविधांतिविपजितो यस्त्रिभिजनामा निविडस्वरश्च ॥
 चेद्विधितः कंठमृदुर्भवेत् तदा बलिः स्वात्कुरुलाभिधानः ॥
 स्वरं निहत्याप्रगतं निवृत्तो निगद्यते पाहृतनामधेयः ॥
 अधापरंस्तु कमतः स्वरान् यो व्रजेत्तमुदासितमामर्शति ॥
 यत्कंपनं स्यात् द्रुतमानवेगात् हावितं नाम वदेति तद्गङ्गाः ॥
 यः स्याद्गभीरो हृदयंगमश्च हुंकारको हुंफितनामयुक्तः ॥
 मुखस्य संमुद्रणसंभवो यो विधायते मुद्रितकस्वरः स्यात् ॥
 स्वाश्रामितोऽसौ नमनास्वराणामेतद्विदामिध्रणतोऽपि मिश्रः ॥
 मिश्रस्य भेदा बहवो भवंति न वर्णिता विस्तरकारंरेण ॥

इति गनकभेदाः ॥

स्वायास्तु रागावबवाश्च सप्त स्वेते भवेद्युर्भजनाश्रितास्तु ॥
 ततो मताः स्वापनिकोपवाता गतिस्थिताः शब्दसमाश्रिताश्च ॥
 हालाश्रिता वाह्निकाश्रिताश्च लायागताश्चेत्यथ लक्षणानि ॥
 विशिष्टमाधानमतिप्रयत्नाद्वागस्य चोक्तं भजनं तदा स्यात् ॥
 स्वाया भवेद्युर्भजनाश्रितास्ते संस्थाप्य संस्थाप्य कृतिस्तु तेषां ॥
 लक्षणे तु रम्यानुपदं सुधीभिः स्वाया मताः स्वापनिकोपवाताः ॥
 गतिस्तु गीतस्य विलासयुक्ता गजेन्द्रवत्तरसहिता गतिस्थाः ॥
 स्निग्धत्वमाधुर्यसुमांसलाश्च ये मुक्तसर्धः परिवृद्धमाणाः ॥
 स्वायास्तु ते शब्दगता भवंति हालस्तु मुक्ताकठवत्प्रचारः ॥

विलुङ्गनात्मा सहिता ह्यनेन स्यात्वा मता वाडसमाश्रितास्ते ॥
 आरोहिणं चाप्यवरोहितंस्वं संचारिनिष्ठं स्थिरकंपनं च ॥
 सा गीयते बाह्निका तु तन्मैत्रदन्विता बाह्निकाश्रिताः स्युः ॥
 छाया तु षोढा स्वररागरागांतरोस्थिता देशसमुद्भवा च ॥
 क्षेत्रोद्भवा षंभसमुद्भवेति तलक्षणानि कमलो ब्रवीन्ति ॥
 न्यूनाधिकत्वेन यदा क्षुतीनां स्वरांतरा स्यात्स्वरसंभवा सा ॥
 छाया तु रागस्य निर्ज्वला स्याद्भागोद्भवां तां निगदन्ति धीराः ॥
 रागे तु रागांतरस्यद्भवेद्या गीयते रागांतरसंभवा सा ॥
 देशस्वभावाद्दुर्दयं प्रपञ्चा रागे भवेद्देशसमुद्भवा च ॥
 वपुस्त्विति क्षेत्रमुदीर्यते तु क्षेत्रोदया क्षेत्रसमुत्थिता स्यात् ॥
 या षंभसंवादिस्तमुद्भवा च निगद्यते षंभसमुत्थिताऽर्था ॥
 स्यादा अमूभिः सहितास्तु गीताश्छायाश्रिता गीतविशेषविज्ञैः ॥

इति स्वाभेदाः ।

या वर्षकालंकरणैः प्रपञ्चा स्वार्थैः सुकंपरतिचित्रिता च ॥
 मनोहरा स्याद्बहुभंगिभेदैराळतिरुष्येत तदा मुनीन्द्रैः ॥
 यत्र ग्रहन्त्यासकयोश्च भेदापन्यासतारोऽवयवाश्चानां ॥
 पूर्णस्य मध्यांशकयोर्विवेको रागस्य चालाप इति प्रसिद्धः ॥
 रूपप्रकाशीकरणं तयोश्च तदेव रागालम्बनं वदन्ति ॥
 सा तु द्विधा रागनिबद्धकान्धां विशेषणाद्द्विभ्रं तयोः प्रभेदम् ॥
 या वर्तते वस्त्यनपेक्ष्य रागाळतिर्निजस्थानचतुष्टयेन ॥
 यत्र स्वरे रागनिवेशनं स्यात्स्वाधीति नाम्ना मुनिभिः प्रणीतः ॥
 व्यर्धस्तु तस्माद्बुद्धितस्तुरीयः स्याद्दहमस्तु द्विगुणाभिधानः ॥
 यः पंचमः पञ्चकसप्तमौ च व्यर्धस्थिता इत्यभिधानकाः स्युः ॥
 स्वापिस्वरादूर्ध्वगचालनेन व्यर्धादधोवर्तिनि चालनाद्वा ॥
 स्वाप्यंतभूतो मुखचाल एषः स्वस्थानकं तत्रप्रथमं वदन्ति ॥
 व्यर्धस्वरे चालनतस्तदेव स्वस्थानकं तु प्रथितं द्वितीयम् ॥
 अर्धस्थिते चालनतस्तृतीयं संचालनाच्च द्विगुणे चतुर्थम् ॥

स्वस्थानकैर्लरिति सर्वरागालतिर्मता गानविशारदानाम् ॥
 यदा पृथग्भूतविदारिकः स्यादालापकलाय इति प्रसिद्धः ॥
 कालेन रागेण च वस्तुनेन निबद्धकालतिरिचं भवेद्य ॥
 सा तु प्रतिप्राहृणिक्य तथान्या प्रभञ्जनीति द्विविधा भवेद्य ॥
 आलसिका स्थायममुं विधाय निबद्धकस्याप्ययवान् गृहीत्वा ॥
 यदा प्रतिप्राहृणिका तदा स्वात्मभञ्जनी द्वैधमिति प्रयेद्य ॥
 विदारिकाभागपर्यदैर्दिष्टः स्थायस्थितिः स्याद्य निबद्धकेऽपि ॥
 नानाप्रकारः कियते तदासी तज्जर्मता स्थायकभञ्जनी था ॥
 तेन प्रमाणेन च तैः पर्यैर्वा त्वन्वैः प्रकारैरखिलं निबद्धम् ॥
 गायैत्तदासाचनिबद्धपूर्वा स्याज्भञ्जनी सा जनरंजनाय ॥
 आमोदमन्दं त्वधिकप्रसन्नैः स्थायैश्च सूक्ष्मैर्बहुभङ्गिभिश्च ॥
 जीवस्वरव्याप्तिर्वैरस्तु पूर्वं रागत्य संस्थापनिका कियेत ॥
 इत्यालतिमकरणम् ।

अथ वादनानि ।

अथो पुरा लक्षितवीणिकायां सर्वेषु देशीगतवस्तुकेषु ॥
 रागेषु केषांचन वादनानि मुग्धाचक्षोधार्षमुदीरयामि ॥
 मंद्राक्षितो मध्यमतोऽपि मध्येत्स्थायी विधीयेत परांस्तस्त्रीन् ॥
 आरुह्य पन्थाह्वयपहृजकारुणान्पंचायरुह्य कमरस्तु पट्टजात् ॥
 स्थायिस्वरांतानुपहन्वतेषः स्वस्थानमाद्यं स्थिति मध्यमादेः ॥
 व्यर्थास्त्वमर्धस्थितनामपेयमारुह्य तद्गद्दिगुणाभिधानम् ॥
 आद्यं निजस्थानकमन्युपैति स्वस्थानकानां त्रितयं परं स्वात् ॥
 स्वरं समारोहति च क्रमेण स्यात्सर्वरागेषु निधानमेतत् ॥

इति मध्यमादिः ।

मंद्रस्थितास्त्रिमहतः प्रयुज्य परं ततः प्राप्य तृतीयपुर्यां ॥
 उपेत्य च स्थायितृतीयकं च स्थायिस्वराचुर्यमथ प्रपद्य ॥
 ततः स्वरान्पञ्चरुह्य पंच स्थायिस्वराधस्तानुर्यमेव ॥
 कृत्वा ततः स्थायिपुरःस्थितं च गत्या स्वरं स्थायिनमध्वगं तु ॥

स्थायिस्वरात्तुर्धमश्च प्रपद्य ग्रहस्वराद्प्रगतं विहाय ॥
 न्वाप्तो विधीयेत यदा ग्रहाख्ये तदा भवेन्मालवगीडनामा ॥

इति मालवगीडः ।

चेद्द्वैतं स्थायितया प्रपद्य ततस्तृतीयं च चतुर्थकं च ॥
 स्थायिस्वरांतान्परस्वरा तथाभोयतेमानं तु तुरीयमेव ॥
 स्थायिस्वरं याति यदा तदानीं रागो भवेद्द्वैतनामधेयः ॥

इति द्वैतः ।

षट् विधाय द्विगुणं ग्रहाख्यमधस्तनं स्थायिनमप्युपेत्य ॥
 द्वितीयकं तुर्धमश्च प्रयुज्य द्वितीयकं स्थायिनमास्तृशेच्छ ॥
 नीते विलंबित्वमपि द्वितीये श्रीरागकः स्थायिविशोचनात्त्यात् ॥

इति श्रीरागः ।

मध्यस्थपद्मग्रहतस्तृतीयं यदा समाश्रित्य चतुर्थकं तु ॥
 वक्तव्या द्वितीयं तु तृतीयकं च स्पृष्ट्वा स्वरी तुर्धमपंचमौ च ॥
 एतन्नभ्रेणाप्यवरोह इष्टः स्थायिद्वितीयं च विनापि तुर्ध ॥
 ततस्तृतीयं समुदीर्घं मुक्तिर्गृहे तु धत्ताख्यभिधः प्रसिद्धः ॥

इति धत्ताख्यः ।

चेद्द्वैतं स्थायिपरं विलंब्य स्पृष्ट्वा ग्रहाख्यं च तथा द्वितीयम् ॥
 ईषद्विलंब्य ग्रहपूर्वसंस्थं तृतीयमाख्यं तथा ग्रहाख्यौ ॥
 स्वरी तृतीयं मुक्तिर्लंब्य तस्याधस्थग्रहात्स्पर्शनमात्रतस्वीन् ॥
 आख्यं संस्पृश्य तथा ग्रहाख्यं स्वरं द्वितीयं समुपेत्य कुर्यात् ॥
 ग्रहाभिधाये न्यस्तनं तदानीमुपेत्य महारकनामधेयः ॥

इति महारकः ।

मध्यस्थसं स्थायितया विधाय समेत्य तस्माद्भरस्वरी च ॥
 स्थायिस्वरात् त्रीनपि वादकित्वा वेगेनचैतान्परस्वरा तद्भत् ॥
 ग्रहस्वरैःकतः क्रियते यदा तु तदोपजायेत वसंतनामा ॥

इति वसंतः ।

सस्थायिनं पूर्वगतस्वरं चेद्भ्रत्वा समारोहति पंच तस्मात् ॥
 तुर्धं द्वितीयं द्विरुदीर्घं मुक्तिः स्थायिन्युपेवाज्जननं वराटी ॥

इति वराटी ।

मध्यस्थपट्टप्रहपूर्वभूतं कृत्वा परौ तुर्यमथो विलंब्य ॥
द्वितीयमास्तुत्य तथा तृतीयं मुक्तौ मदे रामकृतिविशुद्धा ॥
इति शुद्धरागकीः ॥

इति चारुगतिः ।

रागाः किर्यतः कथिता मचैवं निचभतानुमहमर्भकेषु ॥
यद्दोषतोऽधीतसुरागतायां सिद्धिं सुधीराः प्रतिपादयेयुः ॥
नरपतियुरहानो रामविद्याचिन्तकी
गमकगतिविभेदस्थाचकानां शभेदम् ॥
सकलजनचिपंची रागकाथं प्रकारं
गुणिजनमचबोद्धुं चान योग्यं करोतु ॥
इति श्रीविद्वलादिष्टः प्रसादत्रयसुंदरः ॥
रागचंद्रोदयो भाति जनाज्ञानतमोहरः ॥
विद्वज्जनचकोरा ये रागचंद्रोदयं मम ॥
विलसंतं सुपश्यंतु नादपीयूषकांक्षिणः ॥
परयुरहदिजाते रागचंद्रे प्रसन्ने
भ्रमतिभिरविशेषो नाशमायात्वशेषम् ॥
इति मनसि त्रिचिंत्य प्रायशो यः पठेदु-
द्भवति सकलपृथ्वीरामिथां रामसिद्धिः ॥
कर्णादे शैवगंगाभिधनगनिकटे सातनूर्वाह्वयो यो
ग्रामस्तत्राग्रजन्मप्रवरमुनिकराजामदश्योऽस्ति वंशः ॥
तत्र श्रीविद्वलायोऽभवदमितयशास्त्रहृणारुया तु तस्मै-
तस्सूनो रामचंद्रोदय इति च भक्तकैरवाणां मुदेऽस्तु ॥
इति श्रीहर्गाटवतीवजुंदरीकविद्वलविरचिते सङ्ग-
चंद्रोदये आलक्षितसप्तसृतीयः ।
समाप्तोऽयं रामचंद्रोदयो ग्रंथः ॥

जाहिरात.

संगीतावर उपयोगी पुस्तके.

- १ श्रीमहाभारतसंगीतम् (संस्कृतभाषेत)
- २ श्रीमहाभारतसंगीतम् (२)
- ३ रागपंथिका (२)
- ४ आर्यभट्टाचार्यसंगीतम् (१)
- ५ संगीतदर्शनम् (इंग्रजीभाषेत)
- ६ संगीतशास्त्रम् (२)
- ७ स्वरनाटिका (२)
- ८ हिंदुस्थानी संगीतपद्धति (मराठीत)
- ९ हिंदुस्थानी संगीतपद्धति (गुजरातीभाषेत)
- १० रागपंथिकासार (हिंदी भाषेत)
- ११ संगीतपाराशर्यसंगीतम् (रागविषय)
- १२ लक्षणगोलासंगीतम् (भाग १ ते ३)
- १३ स्वरनेत्रसंगीतम् (मराठी भाषासंगीतम्)
- १४ संगीतविषयसंगीतम् (मराठी भाषेत)

आर्यभट्टे आर्यभट्टे वगैरे संगीतशास्त्री अखिलहि पारंगत वादक्य प्रमाणा-
वर आदि, हे प्रतिद्वय आहे. अशा वेळी आपल्या मागील व अर्वा-
चीन संगीतशास्त्रावरुक्त माहिती देऊन, आपे संयत्त आपण प्रसिद्ध
शास्त्राला आपल्या सनातनी संगीतशास्त्राची सुद्धि होऊन अशाचिद्
प्रसिद्ध संगीतशास्त्रासोप्य अशाचिद् लागण्याचा संभव आहे, असे लक्ष-
कृत हे संयत्त प्रतिद्वय आर्यभट्टे आहेत. हे संयत्त वेला सिद्धि-
प्राप्त्या हेच संगीतशास्त्रासोप्य आहे. अशा संयत्त उद्देशाने
व आपण हेच आपल्या सुसिद्धित वगैरे आहे, हे उद्देश आहे.
हिंदुस्थानी, अशाचिद् मराठीतले प्रतिद्वय आहे, अशाचिद् आपण
वेईत.

पता: — चांकर रामचंद्र रोगे.

४ सभाची चाल, सवयाची, मुंबई.

श्रीबुधरीकविदलविरचितः

सद्भागचंद्रोदयः ।

१९०१-१९०२

एतत्पुस्तकं

काशीक्षेत्रविद्यासिखण्डकेत्युपाङ्गपेशशर्मणा
संशोधितम् ।

एव

मुद्रय्यां

भालचंद्रशर्मणा

निर्मलसागरसंस्थालये बुदापूरैरक्षित्या प्रकाशितम्

—
कालिकाहनपत्रकः १९१२ अन् १५१२१

—
(सर्वप्रथमः प्रकाशितः)

श्रीपुंडरीकविठ्ठलनिरुचितः

सद्भागचंद्रोदयः ।

१९११-१२

एतत्पुस्तकं

काशीक्षेत्रनिवासिवज्रटंकैत्युपाह्वयणेशशर्मणा संशोधितम् ।

तथा

मुद्रणम्

भारतचंद्रशर्मणा

निर्देशनालयसंस्थाने मुद्राक्षरिंकमिला मद्रासिषम्

प्राथमिकमुद्रणम् १९११, मद्र १९११ ।

(सर्वोपिचाराः कानपुरीयः)

Published by Mahabandru Sitaram Saktinobhar M. A.,
Shantaram Narayan Yash's House, Malabar Hill, Bombay.

Printed by Balakrishna Ramchandra Ghoshkar at the Nirnaya-sagar Press,
House No. 23, Kollhat Lane, Kalbadevi Road, Bombay.

॥ श्रीः ॥

अथ सद्भागचंद्रोदयः प्रारभ्यते ।

— ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ —

श्रीगणेशाय नमः ।

चण्डाकारैर्विरचितवपुर्वोऽखिलस्नानकस्थोऽ
 लोकं भोकं मुहति नितरां चः क्षुतिश्रामवती ॥
 योऽलंकारैरधिकमुभयो रामपूराभिगम्यो
 वंदे कालत्रितयमहितं माधवं तं च नादम् ॥ १ ॥
 ईशः फारकिभूपतेः सुगरतो भूभारधारक्षमः
 श्रीमत्सद्गुणदानिशूरविमलक्ष्मापालशास्त्राभिभूत् ॥
 विरुपातो भुवि यत्र काञ्चरशिकाः सत्कीर्तिवलीक्षिता-
 शिवं संचरतीति विश्वमखिले के पर्णवंतीह तत् ॥ २ ॥
 तत्राभूद्दहमद्वस्नानतृपतिथीराधिथीरेश्वर-
 स्तौदार्यादिगुणैः समस्तवसुधाधीशैः तदा राजितः ॥
 दृष्वच्छुगणेषु च प्रविलसत्संघामशकलधा
 संहर्ताऽविरतं दरिद्रतमसो भूमंडलाखंडलः ॥ ३ ॥
 तज्यातस्त्राजस्थानो नरपतितिलकः फारकी वै जपंतो
 र्धता शूरेश्वराणामरिसुभदयशोपर्वामृतपातः ॥
 जातस्तातः प्रजानां भरणवितरणस्थापनाज्ञाकरैभ्यो
 नित्यं दानोर्मिलोठैः सकलगुणनिधी राजते राजसिंधुः ॥४॥
 तजाः श्रीदुरहानस्नानचतुरः कामानुकारी वरः
 संगीतादिकलाप्रपूर्णविमलः साहित्यतेजोमयः ॥
 दारिद्र्यापत्तनश्च यश्च गुणिनां हंसाद्युदारिः कर्-
 भूमौ फारकिभूपतीलतिलकश्चंद्रशिरं राजते ॥ ५ ॥

श्रीमदक्षिणदिग्मुखस्य त्रिके × × निदेशे सुभे
 नित्यं भोगपत्नीय भोगिवसती रम्या सुपर्णादिभिः ॥
 अस्ति स्वस्तिकरी नरेंद्रनगरी त्वानन्दवतीति वा
 तत्र श्रीबुरहानखाननृपतिः संगीतमाकर्णयत् ॥ ९ ॥
 संख्यसिन् बहुधा विरोधगतयो लक्ष्ये च लक्ष्मोदिते
 जानतीह सुलक्ष्मपक्षमिति केचित्तपरे लौकिकीन् ॥
 तरकुर्वन्तु सुलक्ष्मलक्ष्यसहिते रागप्रकाशं बुधा
 इत्युक्ते बुरहानखाननृपती विद्वत्सभामंडले ॥ ७ ॥

श्रीमद्वन्मन्त्ररतार्जुनादिहार्द समादाय सतां जनानाम् ॥
 तमोनिरासाय विलासगत्यं सद्भाग्यंदोदयमातनोमि ॥ ८ ॥
 अहो बुधाः पूर्णविषुदयेऽसिंस्तमस्वरूपो ग्रहणैकलोऽः ॥
 ह्युरास्यवेषस्तुपांतमेति तथा मदर्ध्वं निजलक्ष्यमत्र ॥ ९ ॥
 लक्ष्यप्रधानं खलु शास्त्रमेतत्सिचंकेधोऽपि तदेव चष्टि ॥
 यत्तद्वम लक्ष्यप्रतिबंधकं स्वात् तदन्वधा नेयमिति बुधाणः ॥१०॥
 अत्र प्रनादत्रितयं प्रयुक्तं स्वरप्रसादः प्रथमस्तु तत्र ॥
 द्वितीयकः स्वास्वरमेलनात् तृतीय आलक्षिगतः प्रसादः ॥११॥
 तत्रादिमे नादसमुद्भवश्च तत्स्थानकानि श्रुतयः स्वराश्च ॥
 विकारभेदा अथ वादिमुख्या मानत्रयं चाऽपि चमूर्त्तनाश्च ॥१२॥
 तानाश्च तत्प्रसारणं च संख्या नष्टं तथोदिष्टमथ ग्रहाद्याः ॥
 वर्णस्तथाऽलंकरणं क्रमेण वक्ष्यंत एतानि ततो द्वितीये ॥१३॥
 वीणा प्रशंसामथ वीणिकायां तंत्रीः सप्तहादिकसारिकारथाम् ॥
 मेलेषु च प्रसरणप्रकारसंख्यां चिन्तन्मेलकलक्षणानि ॥ १४ ॥
 तेभ्यः नृपमानत्रनिं च रागलक्ष्माणि वक्ष्यामि तथा तृतीये ॥
 आलक्षिकाथं गमकोक्तिपूर्वं कियत्सु रागेष्वपि वादनानि ॥१५॥
 स्वरादिकं नादसमुद्भवं स्वात्तार्दं तत्तस्मात्तदुदीरयामि ॥
 मुञ्चेत् चात्मा मनसा त्रिबधुर्मनोऽग्निनाऽग्निस्त्वनिळेऽश्वरेण ॥१६॥

ब्रह्मादिनामंविस्थितः स गुरुयः प्राणः क्रमेणोर्ध्वगतिं दधानः ॥
 नाभी-तथा-रूपय कंठदेशे सुध्वानने ध्वानमुपाकरोति ॥ १७ ॥
 नाभ्यादिपंचाशद्वनोऽतिस्त्रुमः सूक्ष्मश्च गुह्यश्च तथातितुष्टः ॥
 मुकुविमक्षेति भिदाः क्रमेण मदस्य सव्ये पञ्चि नाद उक्तः ॥१८॥
 हृत्कंठमूर्धाश्रयगः क्रमेण त्रिपिध्यमृष्येव्यवहारतोऽयम् ॥
 मंजुश्च मध्यान्व्यकश्च तारः पूर्वात्परः स्याद्दिगुणः क्रमेण ॥१९॥
 कर्ध्वस्थितायां हृदि नाटिकायां नाड्यस्तिरक्ष्यः पचनाहतास्ताः ॥
 द्वाविंशतिस्रीःशततराः क्रमेण नादं तु तावच्छ्रुतितां नयंति॥२०॥
 कंठप्रदेशोऽन्वय मूर्धदेशे द्वाविंशतिः स्युः श्रुतयस्तथैव ॥
 स्वराः श्रुतिभ्यः प्रभवन्ति ते तु पद्मादयः सप्त सधाक्रमेण ॥२१॥
 वेदाऽक्षिपद्माऽस्थिपयोधिबहिष्पञ्चांतिमश्रुत्वधिसंश्रिताः स्युः ॥
 पद्माभिधानस्तूपभक्ततः स्याद्वांधारको मध्यमर्षचमी च ॥२२॥
 ततः परं धैवतको निषाद इति स्वराः सप्त मता मुनीर्द्वैः ॥
 सरी गमी पथ धनी क्रमेणेत्येवं स्वराणामभिधाः पराः स्युः॥२३॥
 श्रुतेश्च नैरंतरभाषिको यः क्षिण्णोऽनुशब्दात्मक भोजसात्मा ॥
 श्रोतुर्मनोरंजनकारकत्वात्स्यतस्तु तज्ज्ञैरुदितः स्वरोऽसौ ॥ २४ ॥
 क्रमान्मयूरावहयचातकाऽर्कांवाभिधाः कोकिलद्वैराख्यौ ॥
 मर्तवजश्चासलमुद्धरंति पद्मादिकानित्युदिते मुनीर्द्वैः ॥ २५ ॥
 शुद्धाः स्वरा ये तु भवन्ति सप्त तज्जान्पिकारान्प्रवदामि सप्त ॥
 स्वोर्पातिकश्रुत्वधिसंश्रितः स्यात् पद्मानिधानो लघुपद्मनामा ॥२६॥
 एवं मयी सौ लघुशब्दपूर्वी साधारणो यः प्रथमश्रुतिस्थः ॥
 मस्य द्वितीयश्रुतिगोऽंतरः स्यात् पद्मान्व्यवस्य प्रथमश्रुतिस्थः ॥२७॥
 तथा द्वितीयश्रुतिवर्तमानो निःकैशिकी काकटिनामधेयः ॥
 स्वस्थानकस्थेषु च तेषु नेटाः स्वरेषु भेदा विकृतामुनीर्द्वैः ॥२८॥
 नोपाददे धस्य विकारभेदं निशांकपुरिः सल्ल कूरताने ॥
 सर्वे सुतास्ते विकृताश्च शुद्धाश्चतुर्दशैवेति मर्त मदीयम् ॥२९॥

अधो रिधावाद्यमनिश्रुतिस्वीं लक्ष्येषु वेदश्रुतिकी भवेताम् ॥
 मः पंचमाद्यां श्रुतिमैत्र्य लक्ष्ये क्वचिच्च पंचश्रुतितं प्रयाति ॥ २० ॥
 चतुर्दशानां गदितस्वराणां कियत्सु रागेषु भवेपुरेते ॥
 ननु स्वरस्य श्रुतितः पृथक्त्वं स्वया यदुक्तं न तथाऽन्युक्तम् ॥ २१ ॥
 साद्यश्रुतेः कैशिकिनेत्र भेदः कुतस्तथाऽप्यश्रुतितः स्वराणाम् ॥
 यथेश्वरप्रेरितपातचक्रपातात्प्रभूतध्वनिरेव नाश्याम् ॥ २२ ॥
 प्राग्पातमात्रश्रवणाच्छ्रुतिश्रानुभानरूपः स्वर इत्यकिंचित् ॥
 वैर्जातयः पंच मत्ताः श्रुतीनां ते तु प्रमाणं प्रपदंति तत्र ॥ २३ ॥
 चतुर्विधासो तु भवंति साद्या वादी च संवादित्रिवादिनी च ॥
 तथातुवादीति मत्ताः स वादी स्वरः प्रयोगे बहुलत्वमेति ॥ २४ ॥
 यदंतरेऽष्टश्रुतयो द्विषट्वा संवादिनी ती ननिमाचयश्च ॥
 एकश्रुतेरंतरिती स्वरो यी त्रिवादिनी तां तु मिथः सदा सः ॥ २५ ॥
 शेषस्वराणामनुयादिता स्वादभ्यर्थेनामान इमे भवेयुः ॥
 ग्रामः स्वराणां गदितः समूहो यो मूर्च्छनाद्याश्रयतां प्रपन्नः ॥ २६ ॥
 षट्कः स्वराणां जनको यतः स्याद्ग्रामस्ततो मुख्यतर्धेव एषः ॥
 रागेषु सप्तमजनित्रमेव दृष्टं ततो ग्रामयुगं नहीष्टम् ॥ २७ ॥
 आरोहणं च कमतोऽवरोहः सप्तस्वराणाभिति मूर्च्छनोक्त ॥
 ताः सप्त मध्यस्थतपद्मपंचकायधस्तमैर्न्यादिभिरेव तत्र ॥ २८ ॥
 संसारणीवास्तु चथाक्रमेण षट्कादिकाद्याः पुरतो भवेयुः ॥
 वां मूर्च्छनां यावत्तिथश्च षट्कः श्रयेद्भि सा तावत्तिथत्वमेति ॥ २९ ॥
 षट्कादिमा नूत्तरमंद्रिकाद्या निषादपूर्वां रजनी द्वितीया ॥
 भाद्युत्तराद्यायतिका २तीया तुर्या च पूर्वापिच शुद्धषट्का ॥ ४० ॥
 मादिस्ताथा पंचममूर्च्छना तु नास्ति कृतामस्तरिपूर्विकेति ॥
 मादिस्तु षट्ठी गदितेति नास्तिऽश्रवणतिका यांश्चभिहृतांत्वा ॥ ४१ ॥
 सा मूर्च्छनाः पाठवितीकृताश्च क्वचित्तर्धेयोऽपितीकृताः स्युः ॥
 ताः शुद्धतानाः कथिता मुनींद्रिः सर्वेषु रागेषु विचारणीयानाः ॥ ४२ ॥

ज्ञानस्य संख्यां द्विविधां क्रिया स्यात्प्रवेशतो नियततत्त्वैव ॥
 पूर्वप्रकर्षोत्तरमार्दवस्तु प्रोक्तकोऽस्वर्शकनिग्रहः स्यात् ॥ ४३ ॥
 इति प्रगीता भरतादिभिः प्रगीतोपयोगाधिक्यं मूर्च्छनास्तु ॥
 ता व्युत्क्रमोच्चारमुत्तरस्तु पूर्णा अपूर्णा अपि कूटज्ञानाः ॥ ४४ ॥
 न्यस्य कर्म स्वापय पूर्वपूर्वस्वरं पराद्यः स यदाप्रवर्तते ॥
 तत्पूर्वमन्त्रोपनिगान्पुरः प्राह्ममूलकमास्य क्रमतस्तु शेषान् ॥ ४५ ॥
 एकादिकांकाश्रितिलेस्तु मस्य पूर्वेषु पूर्वेषु परे परेऽत्र ॥
 हते क्रमेण प्रतिमूर्च्छनंस्यात्संख्या तदेकस्वरपूर्वकाणाम् ॥ ४६ ॥
 ये मूर्च्छनांत्वस्वरसंस्थितांकास्तान् पातयेत्प्रश्नमुत्थितांकैः ॥
 शेषान् यथाहं हननप्रवर्तः पूर्वस्वरांकैश्च यथाक्रमेण ॥ ४७ ॥
 येनाहतिज्ञानवृत्तिः स्वरः स्यात्प्रतेरभावेऽग्नयनीयत्वव्यिः ॥
 प्रोक्तं द्वितीयान्नगर्भं तर्था श्रीविठ्ठलोऽभाषत नष्टसिद्धिम् ॥ ४८ ॥
 गीतादिचर्त्तां ग्रहं ईरितः स्वरः प्रयोगे बहुलोऽंजनानाम् ॥
 विदारिकावाद्यसमापको योऽर्क्यासनामानाभिश्च ईरितोऽप्री ॥ ४९ ॥
 विच्छिद्य विच्छिद्य कृतः प्रयोगो चः स्वाह्विदारीस्तुपगीयते च ॥
 न्यासः स गीतस्य समाप्तिकृतवादेते तु सर्वत्र भवति रामे ॥ ५० ॥
 सर्वत्र षड्जो ग्रह एव रामे रण्यैकज्ञेतोर्निधयाद्यो ये ॥
 वर्णाः प्रयोग्या नस्तु ते स्वगाद्य ता मूर्च्छनाः षड्जभवा ह्यशेषाः ॥ ५१ ॥
 गानवित्या वर्ण इति प्रगीतो बुधैर्भवेदेव चतुर्विधस्तु ॥
 स्थायी तथाऽऽरोह्यचरो । गीत्य संचारिनामेत्यत्र लक्ष्मं यक्ष्ये ॥ ५२ ॥
 एकस्वरस्यैव कृतः प्रयोगो विश्रम्य विश्रम्य भवेत्स आद्यः ॥
 वर्णा द्वितीयोऽथ तृतीयः स्रोऽन्वर्थाभिधौ मिश्रणतश्चतुर्थः ॥ ५३ ॥
 विशिष्टवर्णाधि उदीर्यते = लंकारकस्तत्र च रूपभेदाः ॥
 नोदीरिता विस्तारशक्तिः कतिप्रसिद्धानभिधर्षयामि ॥ ५४ ॥
 स्यादादिमांत्वस्वर एक एव येषाममी स्याद्विनि संस्थितास्ते ॥
 प्रसन्नपूर्वोऽन्तगतप्रसन्नः प्रसन्नपूर्वोत्तकनानधेशः ॥ ५५ ॥

प्रसन्नमध्यः कमरेचिताख्यः पंचैल्यमी स्वायिनि संस्त्रिताः स्तुः ॥
 यो मूर्च्छनायां प्रथमस्वरस्तु मंद्रोऽधिकारेऽन निरूपितोऽर्थात् ॥५६॥
 तारस्तु मंद्राद्दिगुणः प्रयुक्तो मध्यस्तु यत्तद्द्वयमध्यगो वा ॥
 मंद्रः प्रसन्नो मृदुनामधेयस्तारस्तु दीप्तोऽथ लिपीं लभूर्था ॥५७॥
 मंद्रस्तु तारः स्थिरऽर्ध्वरेषसाया विरुक्तेः द्रुतनामधेयः ॥
 मंद्रश्चादीप्तपुरःस्थिते तु मसन्नपूर्वं प्रयदंति तग्धाः ॥ ५८ ॥
 तद्दिपरीत्येऽतगतप्रसन्नः प्रसन्नयोर्मध्यगते तु तारे ॥
 प्रसन्नपूर्वात्तकनामधेयोऽलंकारकोऽर्था मुनिनोपदिष्टः ॥ ५९ ॥
 मंद्रे तु मध्यद्द्वयमध्ययाते प्रसन्नमध्यं प्रयदंति धीराः ॥
 स्वान्मूर्च्छनायाः प्रथमस्वरधेदंतद्वितीयोऽपि तदा कलिका ॥६०॥
 द्वितीयतुर्वायमथ मध्यगी चेत्तदा द्वितीया कथिता कलैषा ॥
 अंतर्धदापंचममुस्यकाः स्तुस्त्रयस्तृतीया तु कला तदा स्यात् ॥
 कलात्रयेणेति तुषेः प्रगीतोऽलंकारकोऽयं कमरेचिताख्यः ॥६१॥

इति स्वाशिंगतलंकारः ।

विसर्गिणामा ख्य संनिकर्षः प्रेक्षाख्यचिदू हसिताभिधानः ।
 प्रच्छादनाक्षिप्तकनामधेयावारोहिणाः तस्य मत्ता मुनींद्रैः ॥६२॥
 यन्मूर्च्छनादेः स्वरतः क्रमेण विश्रम्य विश्रम्य विलंबवद्विः ॥
 स्वरैर्धदारोहणमादधाति विसर्गिणामाभिहितस्तदाऽयम् ॥६३॥
 इत्येः स्वरैर्द्विद्विकदारितैश्च निरंतरैः संनिपदादिकर्षः ॥
 यत्र स्वरद्वंद्वमुदीर्घं पूर्वपूर्वोपयुक्ते स्वरमग्रसंस्थम् ॥ ६४ ॥
 आदौस्वमानं च यथाक्रमेणारोहेदसी प्रेक्षाकनामधेयः ॥
 द्रुतं तथा ह्रस्वमपि द्रुतं च इत्थं द्रुतं ह्रस्वमथ द्रुतं च ॥ ६५ ॥
 कुर्वन् स्वरं याति यथाक्रमेणारोहेत्तदा बिंदुस्वीर्षतेऽसी ॥
 स्वरेषु चैक्येत्तरपरिज्ञाभिरानृत्तिभिर्यहिं समीरितेषु ॥ ६६ ॥
 आधत्त आरोहमनुक्रमेण धीरास्तदाहुर्हसिताभिधानम् ॥
 स्यात् निरवराधा तु कला तथाभ्ये द्वे पूर्वपूर्वातिकपूर्विकेस्ताम् ॥६७॥

त्रिभिस्वरे यत्र कले स सञ्जिः प्रच्छादनाख्यः कथितसादाभीम् ॥
 एकांतरोच्चारणसुतस्वरेषु पूर्वान्वितत्वेन पुरःस्थितस्य ॥ ६८ ॥
 आरोहणं स्यात् यथाक्रमेण यदा तदाक्षिसक उच्यतेऽसी ॥
 आरोहणे लक्षितसप्तभेदा विलोमकेऽपि क्रमतो भवेयुः ॥ ६९ ॥

इत्यारोहवरोहलंकारः ।

प्रसादकः प्रेक्षकरंजितास्वाचुत्क्षेपनामा परिपर्वकश्च ॥
 निष्कृजितोद्गाहितरोचिताख्या हुंकारकाख्यो ललितकमश्चाः ॥ ७० ॥
 इथेनसातो ह्यदपदादिमानः संचारिगाथात्रिहिर्मांशुसेख्याः ॥
 चेत्यूर्ध्वपूर्वः क्रियते स्वरस्य परस्य सोऽर्थापरतः प्रसादः ॥७१॥
 गतागतं संदधती कला चैरता द्विस्वरैकैकपियजितेन ॥
 भवेयुरन्याश्च कलाल्लदानीं प्रेक्षाग्रहयोऽती कथितः कर्वाट्टिनाः ॥७२॥
 द्विरुक्तमंद्वांतकला तथैव मंद्वादितीऽन्वा यदि रंजितः स्यात् ॥
 चेत्यूर्ध्वपूर्वम्यसतोऽर्धलंभस्तु क्षेपकश्चिस्वरवत्कलामु ॥ ७३ ॥
 गीत्वा प्रसादस्य कलां कलादेस्तृतीयमेत्यादिमगागतः स्तुः ॥
 यदा तदा लोकमनोभिरार्थं निष्कृजितात्वं प्रवदंति धीराः ॥७४॥
 गीत्वा स्वरांश्रीनवरुह्य चैकं पराः कला यत्र भवति गीताः ॥
 एकैकरिषा विहितः स एषोऽलंकार उद्गाहितनामधेयः ॥७५॥
 चेद्विस्वरी पूर्वकला भवेयुः पूर्वेण चैकोत्तरवर्धमानैः ॥
 स्वरैर्गतिं चागतिमादधानहुंकारनामा कथितसादाऽयम् ॥७६॥
 प्रयुज्य मंद्वादिकलां द्विरुक्तपरस्वरेणोपगताममीत्तु ॥
 स्वरेषु चध्याद्वरोहणं त्रैस्तदा मतोऽसी स्वच्छिताभिधानः ॥७७॥
 पञ्चविधेदस्वरवत्कलाश्चेत्क्रमेण निरुहः प्रथमस्वराद्याः ॥
 तथा द्वितीयादिकपूर्विकाः स्युर्भवेत्तदेव क्रमनामधेयः ॥ ७८ ॥
 स्वरैः सपूर्वश्च यथाक्रमेण इथेनस्तु संवादिक्तयुग्मकैः स्यात् ॥
 मंद्वांतमंद्वादिकलास्तु यत्र स ह्यादमानाग्रह्यकः प्रणीतः ॥७९॥
 संचार्यलंकारगणः प्रयुक्त आरोहतः सोऽप्यवरोहतः स्यात् ॥

बालप्रबोधाय कियत्प्रणीता नृपैर्विधेष्टं परिकल्पनीयाः ॥ ८० ॥
ज्ञानं स्वराणामथ रक्षित्वाभो वर्षागवैचिह्नमलंकृतैः स्तुभिः ॥ ८१ ॥

श्रुतिकलितमुनादस्थानसर्वरचराणां
विमलतरसुवर्णालंकृतीनां च भेदम् ॥

भुविमुज्ज्वलनिवासप्रामत्तानादिकानां
नृपचरपुरहानेनात्र निर्णीतमेष ॥ ८२ ॥

इति श्रीरुगाटनातीपपुंडरीकभिरुलविरचिते तन्त्राखण्डोदये
सप्तसाहस्रः समाप्तः ।

अथ वीणाप्रकरणम्

अथ स्वरा वेदञ्च मताश्च भेदा महादयो वर्षागता विशेषाः ॥
वीणाश्चया व्यकिरतो ह्यर्मीषां वीणास्वरूपं प्रतिपादयामि ॥१॥
दंष्ट्रे रमेष्टोऽथ तदीयभार्या संख्यां महेशः ककुभेऽणुमा स्यात् ॥
पश्यां तु तुंये कथितो विधाता नाभौ सरस्वत्यनि दोरके तु ॥२॥
नागेश्वरः शीतकरश्च जीये सार्या प्रविष्टो दिवसाधिनाथः ॥
तथाऽश्विनी कीलमुगे तु मेरी देवाभिषो देवमयीति वीणा ॥३॥
नरं महापातकिनं पुनाति दृष्टा तदा हस्तगता पुनः किम् ॥
यस्मात् कपालिमियतां प्रपञ्चा तद्गुह्यवीणां कथयति संतः ॥४॥
श्रुतिस्मृतिभ्यां प्रतिपादिता वा करे कृता जलसुतादिभिश्च ॥
वीणा षडुर्वर्गनिदानभूता तत्त्वेन केदा कनिभिः प्रयज्ञात् ॥५॥
विशुद्धमेलास्यत्रिंशत् न मध्यमेलाभिधाता द्विविधेति वीणा ॥
समन्निपदत्वो यदि पूर्वसंस्थो वीणोर्ध्वगायुक्तकर्तत्रिकसु ॥६॥
स्याच्छुद्धमेला षड्योश्च तद्ददकैकमुखाच्च तु मध्यमेला ॥
प्रत्येकमेले द्विविधे भवेतां स्वाद्रागमेलाऽस्तिलपूर्विकैका ॥ ७ ॥
द्वितीयिकैकोपपदा तथैव तत्र प्रपञ्चाम्यथ लक्षणानि ॥
स्थानेषु वा मंत्रपरादिकेषु स्वरैरक्षेपैः सहवर्तमाना ॥ ८ ॥

यदा तदा साहित्यरागमेलाह्योपदिष्टा च चतुर्मुखाद्यैः ॥
 एकैकरागप्रतिमेलनं स्वान्मध्ये च तारे तु यदा स्वराणाम् ॥९॥
 एषोपगोयेत तदैकरागमेलाभिधा रागविदां वरिष्ठैः ॥
 लक्ष्यप्रवीणेन विनिर्मितायां सुवीणिकायानुपरि प्रदेयाः ॥ १० ॥
 संस्पृश्यतस्त्रोऽवस्र एव पार्श्वेऽधो दक्षिणे तिस्र इमा निवेश्याः ॥
 पुरोदितानानुपरिस्थितानां चामप्रदेशाञ्चितपूर्वसंख्याम् ॥ ११ ॥
 षड्जं निदध्यादनुमंड्रसंज्ञं द्वितीयसंख्यामनुमंड्रपं च ॥
 तृतीयसंख्यामपि मंड्रषड्जं चतुर्थसंख्यानथ मंड्रमातृपम् ॥ १२ ॥
 त्रिसंक्रियाणामधराश्रिनानामाद्या तु मध्यस्थितपट्टजकेन ॥
 तंत्री गमानश्रुतिरेषितव्या द्वितीयिका मंड्रवर्षेण तद्वत् ॥ १३ ॥
 तार्तायिका मंड्ररूपद्वजकेन तिस्रो लम्बः स्युः श्रुतिनामधेयाः ॥
 सारीनिवेशं च निरूपयामि यो विनिकानामभिसंमतः स्यात् ॥ १४ ॥
 भाषानुमंड्राह्यपट्टजसंख्या शुद्धो यथा स्यादपभ्रतथाद्या ॥
 सारी निवेश्येत तथा द्वितीया संख्या तथा शुद्धगणितद्विहेतोः ॥ १५ ॥
 सारी तृतीयापि तथैव संख्याधीवेत साधारणगस्य सिध्यै ॥
 सारी चतुर्थी लघुमध्यमस्य सिध्यै तथा संक्रियया तथैव ॥ १६ ॥
 संख्या तथा पंचमसारिका च निर्धीयते शुद्धमसाधनाय ॥
 सारी निवेश्या च तथैव षष्ठी संख्या तथैव लघुपायदाय ॥ १७ ॥
 अथ त्रिसंखीभिरनुक्रमेण परामिरासूदितसारिकासु ॥
 स्वरात् प्रभूतानभिदर्थयामि पेनातुमंड्रेण गमाश्रिता या ॥ १८ ॥
 द्वितीयसंख्योऽप्यलपेयतास्यः शुद्धो निषादाह्ययकः पुरस्तात् ॥
 स्यात् कैत्रिकी निर्लेघुषड्जकश्च शुद्धः सनामार्पभक्तो विशुद्धः ॥ १९ ॥
 स्वराः प्रभूता इति षड् भवन्ति षड्भूकसारीषु यथा क्रमेण ॥
 द्वितीयसंख्या जनितौ विशुद्धौ सरी प्रयोगे न च रक्षणीया ॥ २० ॥
 तृतीयया संक्रिययाऽपि यस्मान्मंड्री विशुद्धा जनितौ पुनर्ज्ञा ॥
 एतेऽनुमंड्राः कथिता मया च मंड्रस्वरांस्तानपुना प्रवीमि ॥ २१ ॥

तृतीयया मंत्रममुक्तंभ्वानुर्मद्रवत् परस्वपि सारिकासु ॥
 भवन्ति ते तु क्रमतोऽथ तत्र तृतीयतन्प्योग्यतमभ्यमक्ष ॥२२॥
 लघ्वादिकः पंचमकोऽप्रयोगी चतुर्थतन्वीजनितो पुनर्यत् ॥
 मीट्रेण मेवाभ्यतया चतुर्थ्या तन्व्या भयेषुः क्रमशः स्वरास्ते ॥२३॥
 सारीषु पदसु प्रतिपादितोऽमी लघ्वादिकः पंचमनामधेयः ॥
 विस्तृष्टयोः पंचतकोऽपि श्रुद्धः शुद्धो निपादाभ्यन्तकः पुरस्तात् ॥२४॥
 स्वार्कशिकी निलेपुपहृजनामा मंत्रस्वराः संगदिता मर्यते ॥
 तन्वीचतुर्थेण पुरोदितासु सारीषु पदसु प्रथिताः स्वरा ये ॥२५॥
 सर्वेऽनुमंद्वाप्यध्याक्ष मंद्वाः स्वयंभुषो न स्वपिचा निवद्धाः ॥
 प्रमाणासुखाः शकारस्वरास्ते नैवाभ्यथा वक्ष्यन् कर्तुमीशः ॥२६॥
 हीनाधिर्भक्तधृतिस्वरा ये मंद्वानुर्मद्राभिरातारतस्थाः ॥
 न दोषवत्कवचित्तुमंः नदसंप्रदायाभितपंरितानाम् ॥२७॥
 संवादिर्ना योजय सर्वतरसु स्वस्वप्रमाणादिति मभ्यतोऽपि ॥
 सारेऽतितारे च निवेशनीयाः सार्वो यथायोगमिमाः सुधीभिः ॥२८॥
 मभ्यादिकस्थानकसारिकासु तुरीयतन्वीजनितग्रहार्क्याः ॥
 स्वराः प्रयोग्या न तु भिन्नतन्वीजयोद्भवा गीतविचक्षणैः ॥ २९ ॥
 चतुर्दशोक्त्य ननु पूर्वमेते स्वरास्ततो द्वादशसंख्यकानाम् ॥
 सारीनिवेशः कियते भवद्भिः कुतोऽतरे काकलिनि द्वयोर्न ॥३०॥
 अप्रोच्यते काकलिनोऽतरस्य पंच्या प्रतुल्यां वदि सारिके द्वे ॥
 संवीर्षभावाञ्च तदानुकूल्यं स्वाह्लादनेऽतो न कुले पृथक्ते ॥३१॥
 तयोः समुत्पत्तिरुदीपते तु चेशस्तुतरसत्तद्वितोऽविरागः ॥
 लघ्वाख्ययोः पदुजमयोश्च सार्था स्वातां यदकंरुधुतेविहीनी ॥३२॥
 तदाथ काकल्यभिधांतरा सः किंत्वथ सूक्ष्मभ्रनिभेदविज्ञाः ॥
 लघ्वादिकं सं लघुमध्यमं च तद्व्रातिनिष्येन वदति रक्ष्ये ॥३३॥
 चतुःश्रुतित्वं रिषयोर्धेदतपंचश्रुतित्वं त्वथ मध्यमस्य ॥
 यदा भक्तेस्तुतरागवर्ति तदानुकूल्यां कुरु पंचसारीम् ॥३४॥

(१३)

विशुद्धमेला विहितेति वीणा स्वस्यां प्रभेदत्रयमन्वदति ॥
 द्वितीयनुबोधैर्ध्वगतंविजन्वोः स्वाद्विपरीत्यात्पमयोत्सर्दका ॥२५॥
 अत्रानुमंदाच्छ्रयपद्भुजतंभ्यां मर्षी चतुस्त्रिभुतिकामयोगी ॥
 पतंत्रिका मध्यमरंजितान्या तत्राच्छिरामश्रुतिकी मर्षी साः ॥२६॥
 सयुक्ततंभ्यां जनितावयोगी परा सतंत्री पशुता तथैव ॥
 सुद्धी सरी पंचमतंत्रिकोत्थी तदा प्रयोगे न च रक्षणीवी ॥२७॥
 वृत्ताः विशुद्धाच्छ्रयमेकमेदा या मध्यमेला परित्क्षयतेऽथ ॥
 विशुद्धमेलाच्छ्रयधीनिकायामेयोपरिष्ठाद्गतंत्रिकामु ॥२८॥
 आद्यानुमंदाच्छ्रयपंचमेन युता द्वितीया यदि मंद्भवेन ॥
 तंत्री तृतीयात्पथ मंद्भवेन तुरीयतंत्री यदि मध्यमेन ॥२९॥
 यदोपरिष्ठाद्गतनुबोधेभ्यां पार्श्वचितंत्रीषु यमश्रुतित्वम् ॥
 सुद्धी सरी पार्श्वचतंत्रिकोत्थी धीरिः प्रयोगे न च संमयोन्वी ॥३०॥
 स्वान्मध्यमेलेयमिति प्रयुक्त्य क्लृप्तत्र भेदोऽपर एव चास्ति ॥
 पतंत्रिकास्थानमयोत्रिता स्वात्तत्राविधरामश्रुतिकी मर्षी चो ॥३१॥
 सतंत्रिकायां जनितावयोगी पार्श्वचितंत्रीश्रुतितानि तद्भत् ॥
 तुरीयतंत्रीजनितौ स्वरी चो लोथी सु ती नैव कदाचिदत्र ॥ ३२ ॥
 नादस्य मंदाच्छ्रयनिरुक्तपूर्वां स्वाद्विपरीत्येन विपंचिकायाम् ॥
 अथ स्वराणां विकृतप्रभेदा ये रागमेला जनिताः क्रमेण ॥३३॥
 सुविसारं प्रसारणाय तेषां युक्तिं सुबोधानुपबर्णयामि ॥
 सनी मर्षी निक्ष यथाक्रमेण श्रुतित्रयं चांति चिकारलक्षणी ॥३४॥
 पर्यायपृथ्या विकृतक्ष तत्र व्यस्तः समस्तः प्रभवति भेदाः ॥
 किंतु स्वरा ये विकृताश्च लिप्यां वकोचमांगाः प्रकटीभवेयुः ॥३५॥
 पद्भुजो यदा वैकृतिको भवेद्वा क्रमेण कार्वां निधयोर्विलोपः ॥
 एषं गर्मा लो विकृती पनी च स्वपूर्वचुद्धान् कमतरतु हंपेत् ॥३६॥
 तत्रावधिः पद्भुजरूपचमावाक् श्रुतित्रये द्वित्वमवश्यमेवाम् ॥
 यदा तर्मा पंचमको द्विरुक्ताः क्रमेण न स्वाद्विगमद्विरुक्तिः ॥३७॥

यदेव सन्धोर्युगपद्विकृत्यां भवेदुपं धिषतकस्य लोपः ॥
 गमौ विकारी युगपद्यदा तु तदा सदा स्वारपभस्य लोपः ॥४८॥
 समध्यमः पंचमको द्विरुक्तो गांधारको वैकृतिकस्तु यत्र ॥
 न स्वाद्विरुक्तस्य गनामकस्य तत्रैव लोपस्तृपभस्वरस्य ॥४९॥
 द्विधा द्विधा षड्जगमांतिकानां पत्य त्रिधा स्यात् क्रमतो विकृत्याम् ॥
 चतुर्भिदाः स्युः सगयोर्विकृत्यां तथा चतुर्धा समयोर्विकृत्याम् ॥५०॥
 रसप्रभेदाः सपयोश्च तद्भेदो हि सन्धोर्युगयोस्तथैकः ॥
 गपाविकृत्यां त्रिविधा चतुर्धा गन्धोर्विकृत्यां सपयोर्द्विधा च ॥५१॥
 सन्धोश्चतुर्धा पनिषादयोः षड् द्विधा विकृत्यां सगमध्यमानाम् ।
 षोडश विकृत्यां सगपंचमानां सगान्तिके वैकृतिके द्विधा च ॥५२॥
 भिदाश्चतस्रः समपाविकृत्यां द्विधा विकृत्यां सगसप्तमानाम् ॥
 त्रिधा विकृत्यां निषषड्जकानामेको विकृत्यां सगपंचमानाम् ॥५३॥
 गमान्तिके वैकृतिके तथा द्वौ गपान्तिके स्युर्विकृतौ च षोडश ॥
 सपान्तिके वैकृतिके चतुर्धा द्विधा विकृत्यां सगमाख्यपानाम् ॥५४॥
 एको विकृत्यां सगमान्तिकानां त्रिधा विकृत्यां सगपान्तिकानाम् ॥
 द्विधा विकृत्यां समपान्तिकानां द्वेषा विकृत्यां सगपान्तिकानाम् ॥५५॥
 एकैव पंचत्यपि वैकृतेषु, भेदा भवेयुः क्रमतश्च सर्वे ॥
 क्रमेण चैकैकविकारवत्ये रुद्रप्रभेदाः प्रभवन्ति तत्र ॥५६॥
 पंचाग्निभेदा द्विविकारतः स्युः पञ्चाग्निभेदास्त्रिविकारतः स्युः ॥
 दश प्रभेदारस्तु चतुर्विकारादेको भवेत्पंचविकारतस्तु ॥५७॥
 साकं कृता सुखसमन्वितानां संस्था भिदानां सुधविह्वलेन ॥
 केचिद्विह्वलाः कतिचिद्विरुक्ताः क्रमे स्वरा ये विकृतेर्वशात् ॥
 मूलक्रमोच्चारमग्नौ यत्किं श्रीविह्वलः श्रीकरणीकधीरः ॥५८॥

अथ मेलप्रकरणम्

मेलेषु सर्वेष्विह यन्त्रितेषु ज्ञानाय रागोद्भवनैकहेतून् ॥
 मेलानिदानां विष्णोमि काञ्चित् पूर्वोक्तलक्ष्मान्वितवीनिकायाम् १

तत्राद्यमेलस्तु मुखारिकायास्ततो भवेन्मालवगौडमेलः ॥
 श्रीरागमेलस्तदनंतरं स्वात्स्याच्छुद्धनद्यान्ह्रवकस्य मेलः ॥ २ ॥
 देशाक्षिकाया अपि मेलकः स्वात्कर्णादगौडस्य भवेत्सुमेलः ॥
 केदारकारुण्यस्य भवेत्सुमेलो हिजेजमेलोऽपि हनीरमेलः ॥ ३ ॥
 कामोदरागभिषकस्य मेलस्ततः सुतोष्यापह्रवकस्य मेलः ॥
 आभीरिकायाः सुमलध मेलो मेलो भवेच्छुद्धपरादिकायाः ॥ ४ ॥
 स्वाच्छुद्धरामत्रयभिषस्य मेलो देशक्रियायाश्च भवेत्सुमेलः ॥
 सारंगमेलस्तदनंतरं स्वात्कल्याणमेलस्तु ततः पुरः स्वात् ॥ ५ ॥
 हिंदोलरागस्य भवेत्सु मेलः स्वाजादरामत्रयभिषस्य मेलः ॥
 इतीरितास्ते नवचंद्रसंख्या एवं परांस्तान् कलयन्तु तज्ज्ञाः ॥ ६ ॥

जन्यजनकरागस्तरनिरूपणम्

सप्तस्वरा यत्र भवति शुद्धा मुखारिकायाः क्वचित् स मेलः ॥
 मुखारिकामेलसमुद्भवास्तु मुखारिकायाः प्रभवति केचित् ॥
 न्यासांशसा सप्तद्वसंयुता सा पूर्वा मुखारी क्वचित् सर्वत्र ॥
 इति शुभाष्टे ॥

शुद्धी सरी मध्यमपंचमी च शुद्धस्तथा धैवतको यदि स्वात् ॥
 सप्तमदिकी पङ्कममध्यमी चेतदा भवेन्मालवगौडमेलः ॥
 मेलोऽतो मालवगौडनामा गौडक्रिया शुद्धरिका च टकः ॥
 पाडी कुंजी बहुली च पूर्वी रामक्रिया द्वाविडगौडनामा ॥
 गौडी च वेगालकनामधैवतसालाचरी पंचमरेचयुती ॥
 मंत्रयैपि स्वात्त्रयमादिरेषा कर्णाटचंगालविशुद्धगौडी ॥
 स्वाच्छुद्धपूर्वो ललितश्च देशगांधारको मारविकाद्वयस्तु ॥
 न्यशाप्रहान्तो रिपवर्जितो वा सार्यं भवेन्मालवगौड एवः ॥
 इति मल्लः ६

सांशयहा सांशयुता धरिष्ठा गेवा पुनर्गौडरुतिः प्रभावे ॥
 इति श्रीरुद्रः ७

- न्यंशग्रहान्ता सप्तमुद्रिता वा स्वाहूर्वरी प्रातरिबं विगेषा ॥
इति पुरेये ॥
- सांशग्रहांतोऽन्तरकाकलीकः पूर्णोऽल्पयामे क्रियते हि एकः ॥
इति एकः ।
- सांशान्तिका सप्तहणी गरिका स्वात्पादिका तूदयमेति सायम् ॥
इति पारी ॥
- सांशान्तिका सप्तहणी कुरंजी धान्पा प्रयोगे विहिता सदैव ॥
इति पुरेये ॥
- सांशग्रहांता मनिवजिता वा नथा विगेषा बहुली पराहे ॥
इति बहुली ॥
- सांशान्तिका सप्तहिका च पूर्णा स्वात्पूर्विका सा दिनतुर्भवामे ॥
इति पूर्ण ॥
- सांशग्रहांता मनिवजिता च सा स्वात् रामकयभिधा सदैव ॥
इति रामयोः ॥
- न्यंशग्रहातः सकलस्वरश्च स्फुरसप्तो द्वाविहारीकः स्वात् ॥
सायंततः कश्चिदर्पारितोऽसी साठंगको वा गुणकर्षणीति ॥
इति द्वाविहारीकः ॥
- सांशग्रहा सांतवती धमाभ्यां रिता दिनान्ते विहिता तु गंडी ॥
इति गंडी ॥
- सांशग्रहांतः सकलस्वरश्च सदैव वंगालकनामकः स्वात् ॥
इति वंगालः ॥
- सांशग्रहा सांतवती च पूर्णा ह्यासावरी सन्वदसी नियुक्ता ॥
इत्यावासी ॥
- सांशान्तिकाः पयहको विरिक्तोऽसी पंचमः प्रातर्हर्षति जन्म ॥
इति पंचमः ॥
- न्यासांशरी रिपटिका विगेषा स्वाश्रेयशुतिसवसपा दिनान्ते ॥
इति श्रेयसिः ।
- सांशग्रहन्वासयुता सदैव संजर्जुपास्ता प्रथमादिरेषा ॥
इति प्रथमसंजरी ॥

सांशमहंतो रिधिवर्जितश्च कर्णाटवंगाल उपस्तुपात्तः ॥

इति कर्णाटवंगालः ॥

स्यंशमहंतश्च पयर्जनीयः शुद्धादिको गौड इतिप्रशस्तः ॥

इति शुद्धगौडः ॥

सांशान्तिकः समहकः परिफः प्रावस्तु शुद्धो छडिताभिधानः ॥

इति शुद्धछडिताः ॥

सांशमहः सांतमुत्तश्च पूर्णः स्याद्देवगांधारक एव नित्यम् ॥

इति देवगांधारः ॥

सांशमहंता रिधिवर्जिता च निरुप्यते मारविका सदैव ॥

इति मारविका ॥

इति मालवगौडमेकः ॥

चतुःक्षुतीदत्र रिधौ भवेतां साधारणो गोऽपि च वैशिकी निः ॥

तथा विशुद्धाः समपा भवंति श्रीरागकरवाभिहितः स मेकः ॥

श्रीरागकोऽस्मादपि मातृवर्धार्पणसिका भैरविका तथैव ॥

अन्येऽपि रागाः कतिचिद्वसिद्धा भवंति सौधन्यभिधादयश्च ॥

सांशमहंतो धविवर्जितो वा श्रीरागनाम्नाऽस्लमिते रयौ स्यात् ॥

इति श्रीरागः ॥

सांशमहा सांतमुत्ता रिधान्पा पूर्णा सदा राजति मालवश्रीः ॥

इति मालवश्रीः ॥

षड्महंता रिधिवर्जितेष्टा धमासिका सांशवती प्रभाते ॥

इति षड्महंती ॥

सांशमहंता रिपमुद्रिता च पूर्णा सदा भैरविका विगेषा ॥

इति भैरवी ॥

सांशमहंता स्वरिषा सदैव स्यात्सौधवी सद्गमकैर्लसंती ॥

इति सौधवी ॥

इति श्रीरागमेकः ॥

निगी यदा त्रिभुजिकी भवेतां लघ्वादिकी षड्गमभयमी च ॥

तथा विशुद्धाः समपा भवंति विशुद्धनहाह्वयकस्य मेकः ॥

विशुद्धनट्टाहुयमेलकेऽपि विशुद्धनट्टप्रमुखा भवन्ति ॥
सांशयहांतः सकलस्वरश्च स्याच्छुद्धनट्टोऽहनि तुर्बयामे ॥

इति शुद्धनटः ॥

इति शुद्धनटमेकः ॥

लघ्वादिकी षड्भ्रमभ्यमी चेद्भांधारकस्त्रिश्रुतिकस्तथा स्वात् ॥
शुद्धा भवेयुः समया निपादो देशाशिकाया गदितः स मेलः ॥
देशाशिकामेलममुद्भाश्च देशाशिकायाः कतिभिद्भवन्ति ॥
सांशयहांतां सामनिमध्यमां वा देशाशिकां प्रातरथैति पूर्णाम् ॥

इति देशाशी ॥

इति देशाशीमेकः ॥

शुद्धी समी पंचमको विशुद्धः शुद्धो निपादो लघुमध्यमश्च ॥
निगौ यदा त्रिश्रुतिकी भवेतां कर्णाटगौडस्य तदैव मेलः ॥
कर्णाटगौडोऽपि तुरुकतोटी विशुद्धवेनालकनामधेयः ॥
छायादिको नट्टकनामधेयः सामंतकाद्याः प्रभवन्त्यमुष्मात् ॥
न्यंशप्रहांतो रिधवर्जितो वा पूर्णस्तु कर्णाट इनासशोभी ॥

इति कर्णाटा ॥

सांशयशा सांशवती च पूर्णा मन्वाहतां प्रंचमकेवयुक्ता ॥
सहस्ररश्मकेरुदथे विरेजे तुरुकतोटीयमुवीर्बमाया ॥

इति तुरुकतोटी ॥

सांशंतको मप्रहकश्च पूर्णः स्याच्छुद्धवंनाल उपरुपात्तः ॥
इति शुद्धवंनालः ॥

षड्भ्रमहः सांतयुतश्च सांशोऽन्तराशितः काकलिदीप्यमानः ॥
छायादिमः सायमती विनेथो नट्टाहुयो गानविचक्षण्येन ॥
इति ज्ञानमः ॥

षड्भ्रमह्न्यासयुतश्च पूर्णः षड्भांशयुक्तोऽन्तरकाकलीकः ॥
प्रयुज्यमानः च विनालकाले चकास्ति सामंतकनामधेयः ॥

इति कान्तः ॥

इति कर्णाटगौडमेकः ॥

लघ्वादिर्वा पञ्चमध्वमी च शुद्धी सनी पंचमको विशुद्धः ॥
 निगौ विशुद्धी च यदा भवति तदा तु केदारकमेव उक्तः ॥
 केदारनारायणगौडकारयो वेलावली शंकरभूषणार्यः ॥
 स्तो नहनारायणमध्वमादी महारको गौडकनामधेयः ॥
 सालंगनह्यभिषेकश्च भूपाठिका च सापेर्षभिधानिका च ॥
 सौराष्ट्रिका नाम तथापि चान्ये कांबोजिकायाः प्रभवत्वनुष्मात् ॥
 न्यशांतको निमहकोऽरिषो वा केदारकः सायमभीष्ट एवः ॥

इति केदारः ॥

भांशमहो पांतयुतो रिशुन्वः प्रातस्तु नारायणगौडकः स्वात् ॥
 इति नारायणगौडः ॥

भांशमहांता रिपवर्जिता वा वेलावली प्रातरनायभीष्टा ॥
 इति वेलावली ॥

पञ्चमहः सांतयुतोऽशपद्मः सप्तस्वरो मुद्रितभूषितश्च ॥
 सूर्योद्देश्यं समुदीर्घमाणो विराजते शंकरभूषणार्यः ॥
 इति शंकरार्यः ॥

पञ्चमहः सांतयुतोऽशपद्मो युतस्तु पूर्णोऽंतरकाकलिभ्वाम् ॥
 विराजमानः सततं निरुक्तोऽस्ती नहनारायणनामधेयः ॥
 इति नहनारायणः ॥

भांशांतको ममहको रिधासः प्रातः प्रयुञ्जेत स मध्वमादिः ॥
 इति मध्वमादिः ॥

भांशमहो पांतयुतोऽरुपश्च महारनामोपमि गीयतेऽस्ती ॥
 इति महारः ॥

भांशांतको धमहकश्च पूर्णो विभातकाटे च स गौडरागः ॥
 इति गौडः ॥

सांशमहः सांतयुतश्च पूर्णः सालंगनह्योऽहनि तुर्ययामे ॥
 इति सालंगनह्यः ॥

भांशमहांता निमवर्जिता वा भूपाठिका प्रातरसी विगेषः ॥
 इति भूपाठी ॥

भांशमहांता सपवर्जनीया सापेरिका प्रातरिषं नियोज्या ॥
 इति सापेरी ॥

सांशमहा सांतदुताच पूर्णा सौराष्ट्रिका सायमिर्ध विनेषा ॥

इति सौराष्ट्री ॥

सांशमहा सांतवती मनिभ्यां समुद्भिता चांतरकाकलीया ॥

कांषोजिका सा तु विगीयमाना विभातकाले नितरां विभाति ॥

इति कांषेयी ॥

इति केदारमेलः ॥

शुद्धौ सरी मध्यमपंचमी च विशुद्धधो नो लघुशब्दपूर्वः ॥

निःकेशिकी चापि यदा तदा तु द्विजेतरागस्याहि मेलकः स्यात् ॥

द्विजेजमेलान्तु द्विजेजकारयोऽप्यन्ये तथा भैरवकादयः स्युः ॥

न्यंशमहांसांतरकाकलीकः पूर्णो द्विजेजः कियते सर्व्व ॥

इति द्विजेजः ॥

धांशमहन्वातशुतश्च पूर्णः प्रातः प्रबुध्वेत स भैरवाख्यः ॥

इति भैरवः ॥

इति द्विजेजमेलः ॥

शुद्धौ सरी मध्यमपंचमी च शुद्धस्तथा धैवतको यदि स्यात् ॥

लघ्वादिकी षड्जकमध्यमी चेत्तदा हमीराहुवनहमेलः ॥

इति हमीरवमेलः ॥

शुद्धौ धर्षी पंचमको लघुश्च शुद्धौ सरी विशुद्धिकी निगी च ॥

एवं यदा स्वास्वरमेलने च तदा हि कामोदकमेल एषः ॥

मैलादतो येषु विशेषरागाः कामोदकाद्याः प्रकटीभवन्ति ॥

षड्जमहांसांतविराजमानः कामोदरायो द्वियसांल्ययामे ॥

इति कामोदः ॥

इति कामोदमेलः ॥

शुद्धौ सरी मध्यमपंचमी च शुद्धस्तथा धैवतको यदि स्यात् ॥

साधारणो गोऽपि च केशिकी निलदा तु तोड्याहुवकस्य मेलः ॥

तोड्यादयः केचन सिद्धरागा भवन्ति तोडीगतमेलतोऽपि ॥

सांशमहांता पधकंपशुत्ता तोडी भवेत्प्रातरसी तु पूर्णा ॥

इति तोडी ॥

इति तोडीमेलः ॥

(२१)

शुद्धी सरी शुद्धमधैवती च साधारणो गोऽपि च शुद्धमध ॥
 षड्जाभिधानो लघुशब्दपूर्व आभीरिकाया गदितः स मेलः ॥
 आभीरिकांमेलसमुद्भवा च आभीरिकायाः प्रभवति केचित् ॥
 षड्जग्रहा सांतवती च सांशाऽऽभीरी दिनांते जनिमेति पूर्णो ॥

इत्यासीति ॥

इत्याभीरीमेलः ॥

शुद्धी सरी शुद्धगपंचमी चैतथोग्बलो धैवतनामधेयः ॥
 लघ्वादिकी षड्जकर्पंचमी च मेलसादाशुद्धवराटिकायाः ॥
 सांशग्रहा सांतवती च शुद्धवराटिकेभ्येत तदैव पूर्णो ॥

इति शुद्धगरी ॥

षड्जग्रहन्ध्यासवती च सांशा सप्तस्वरा काकलिनोपयाता ॥
 दिशानिर्ग राजति नीचमाना तद्वेदिभिः सामवराटिकासी ॥

इति सामवराती ॥

इति शुद्धवरातीमेलः ॥

शुद्धी सरी शुद्धपधैवती चैतनामधेयो लघुपूर्वकथ ॥
 लघ्वादिकी षड्जकर्पंचमी चैद्विशुद्धरामवयभिधस्य मेलः ॥
 मेलसादमुष्माच विशुद्धरामकृतिस्तथा चावणिकाभिधाना ॥
 देशीविभाषी ललितादयोऽपि प्रसिद्धरागाः प्रभवति चान्ये ॥
 सांशग्रहः सांतयुतश्च पूर्णो विशुद्धरामवयभिधो दिनस्य ॥
 मध्यस्वरं गीयत आख्ययैनें तथा जसुः केचन देशिकारम् ॥

इति शुद्धरामती ॥

सांशग्रहा सांतयुता च पूर्णो सा चावणी दीव्यति वासरांते ॥

इति वावणी ॥

न्वात्ताशरी रिग्दणी परिका प्रयुज्यते शम्बदसी च देशी ॥

इति देशी ॥

सांशग्रहांतो ललितोऽपरोऽसी सप्तस्वरः प्रातरसी विधेयः ॥

इति ललिताः ॥

इति शुद्धरामकीमेलः ॥

(२९)

शुद्धी समीशुद्धपनी तथैव लब्धादिकी पद्मजकल्पमौ च ॥
 पंचश्रुतिर्मक्ष यदा भवेत्तु देवक्रियायाः कथितः स मेळः ॥
 मेलादमुष्मत्कतिचित्तु रागा देवक्रियायाः प्रकटीभवंति ॥
 पद्मजग्रहः सांतयुतश्च सांघः समुद्भिन्नतः पंचमकेन वा स्यात् ॥
 सुरीययामे दिवसस्य शुद्धवसंतको देवकृतिः सदैव ॥

इति देवकीः ॥

इति देवकीमेळः ॥

शुद्धी सगी मध्यमपंचमी च लब्धादिकी पद्मजकल्पमौ चेत ॥
 निःकेशिकी चान्पि यदा तदा स्यात्सारंगकस्याभिहितः स मेळः ॥
 सारंगकाथा जनिता भवेत्पुरनेन सारंगकमेळकेन ॥
 सांशग्रहः सांतयुतश्च पूर्णः सारंगकः स्यादपराङ्मुखीभी ॥

इति सारंगः ॥

इति सारंगमेळः ॥

शुद्धी सगी शुद्धपथी तथैव लब्धादिकी पद्मजकल्पमौ च ॥
 साधारणो गीऽपि यदा भवेत्तुः कल्याणकस्याभिहितः स मेळः ॥
 कल्याणमेळात्प्रथिता भवंति कल्याणकाथाः कतिचित्तु रागाः ॥
 सांशग्रहः सांतयुतश्च पूर्णः कल्याणनामोदयमेति सायम् ॥

इति कल्याणः ॥

इति कल्याणमेळः ॥

शुद्धी सगी शुद्धमपंचमी च शुद्धस्रधा धैवतको यदि स्यात् ॥
 गनी तथा त्रिश्रुतिकी भवेतां तदातु हिंदोलक मेळ उक्तः ॥
 व्यतोऽपि हिंदोलवसंतकी च केचित्प्रसिद्धाः प्रभवति चान्ये ॥
 सांशग्रहांतो रिपवर्जितश्च हिंदोलकः प्रातरुपैति जन्म ॥

इति हिंदोलः ॥

सांशांतकः सग्रहश्च पूर्णो वसंतनामोपसि गीयतेऽमी ॥

इति वसंतः ॥

इति हिंदोलमेळः ॥

सुखी यदा बहुजनकर्मणो च सुखी रिषी मध्यमकोऽपि शुद्धः ॥
साधारणो गो लघुबहुजकश्च स्वाज्ञादरामकर्मभिधश्च मेलः ॥
यो नादरामकर्मभिधो ह्यमुष्मादन्ये प्रसिद्धाः प्रभवति केचित् ॥
सांशमहां सांतयुतां च नादरामकियां सायमुर्षति पूर्णाम् ॥

इति नादरामगीः ।

इति नादरामकीबेलः ॥

उक्त्यापि रागेऽपि लक्षितानि किञ्चित् उक्त्यापि विस्तृत्य दद्यात् ॥
न्यासमहांशेषु च पूर्णतायां श्रुती तथा पाठ्य श्रीऽप्येऽपि ॥
सर्वत्र देशीगतरागचूदे श्रीमन्ननुमात्रियमं न यत्रे ॥
रागाः त्रिवेन त्रिविधाः प्रयुक्ताः शुद्धाश्च सालंगतासर्वैव ॥
संकीर्णकाश्चेति तदैव शुद्धो योऽनन्वयुकोऽप्यतिरंजकः स्यात् ॥
सालंगकश्चान्यवरकिमुक्तः संकीर्णकस्तुभयरकिहेतुः ॥
ध्वनेर्विशेषः स्वरवर्णभेदविभूषितो यो जनरंजकः स्यात् ॥
रागो हि धीरैर्गदितोऽप्यनंता रागाश्च देशस्वरनामकाः स्तुः ॥
रागे तु सप्तस्वरके भवति पूर्वोदिताः सप्तमकूटतानाः ॥
नवाङ्गुलवृत्तिसप्तचंद्रसंख्या रागे मताः पाठ्यतोऽपि तानाः ॥
षट्पंचरंजिनमुमिताश्च तानाः स्तुरीऽप्ये मार्गणपक्षरानाः ॥

सकलस्वरमयं श्रीरुद्रवीणाप्रकारं ।

स्वरचरचनासद्भागमेकप्रभेदम् ॥

सुललितगतिनानारागलक्ष्मादिकं च ।

नरवरचुरहानः स्पष्टमेवं करोति ॥

इति श्रीहर्षादिकवालीपुण्डरीकविह्वलिरिति सद्भागचंद्रोदये

सप्तमेऽध्याये द्वितीयः ।

अथ नामकालसिप्रकरणम् ।

कंपः स्वरे स्वाङ्गमको जनानामानंदकलास्व गदामि भेदान् ॥
तथादिमः स्वात्तिरिपाभिधानस्ततः परं स्वास्फुरिताङ्गयश्च ॥
स्वात्कंपितो लीयकनामधेयश्चांदोलितश्चापि वलिखिभिन्नः ॥

ततः पुरस्तात् कुकलाहताख्यामुत्साहितद्वावितर्हृषिताश्च ॥
 ततःपरं मुद्रितनामिती च मिश्रश्च ते स्युः श्वरचंद्रसंख्याः ॥
 लघिष्टकोच्चारमितो भवेद्यो ध्यानस्य कंपानुकृतेर्मनोः ॥
 द्रुतस्य तुर्यांशक्येनयुक्तः स तु प्रगीतस्तिरिषाभिधानः ॥
 तृतीयांशप्रमितो द्रुतस्य वेगस्यदिष्टः स्फुरिताह्वयश्च ॥
 द्रुताधमानाऽऽवसानप्रयुक्तो यः कंपिताख्यो गमकः प्रसिद्धः ॥
 लीनस्तु स स्वाद्द्रुतमानवेगादांदोलितः स्थालघुवेगतोऽपि ॥
 अनेकवक्ययुतस्वरातः प्रयुज्यमानो बलिरेव उक्तः ॥
 विश्वानविश्रांतिविश्रित्तो यस्त्रिमिष्टनामा निविष्टस्वरश्च ॥
 चेद्भ्रंशिलाः कंठमूर्धुर्भवेच्च तदा वलिः स्वात्कुकलाभिधानः ॥
 स्वरं निहत्वाप्रगतं निवृत्तो निगद्यते चाहतनामभेदः ॥
 अधापरान्तु कनतः स्वरान् यो प्रजेचमुत्साहितमामनंति ॥
 यत्कंपनं स्यात् द्रुतमानवेगात्तं श्रावितं नाम वर्धति कण्ठाः ॥
 यः स्वाद्भूरीरो हृदयगमश्च ह्रंकारको ह्रंफितनामयुक्तः ॥
 मुखस्य संमुद्रणत्तंभवो यो विधायते मुद्रितकस्वरः स्यात् ॥
 स्वात्प्रामितोऽपी गमनास्वराणामेतद्विदामिश्रणतोऽपि मिश्रः ॥
 मिश्रस्य भेदा बहवो भवन्ति न वर्णिता विसारकाक्षरेण ॥

इति गनकभेदाः ॥

स्वाद्यास्तु रागावयवाश्च सप्त त्रितै भवेत्तुर्भजनाश्रितास्तु ॥
 तयो मताः स्वापनिकोपयाता गतिस्थिताः शब्दसमाश्रिताश्च ॥
 दाढाश्रिता वाहनिकाश्रिताश्च छायागताश्चेत्यथ लक्षणाणि ॥
 विशिष्टमाधानमतिप्रयत्नाद्गानस्य चोक्तं भजनं तदा स्यात् ॥
 रथाया भवेत्तुर्भजनाश्रितासौ संस्थाप्य संस्थाप्य कुत्तिस्तु तेषां ॥
 लक्ष्ये तु रथानुचर्दं सुधीभिः स्वाया मताः स्वापनिकोपयाताः ॥
 गतिस्तु गीतस्य विद्यासयुक्ता गजेन्द्रयत्तसहिता गतिस्थाः ॥
 क्षिण्यत्वमाधुर्यसुनांमलाश्च ये मुक्तशब्दः परिगृह्यमानाः ॥
 स्वाद्यास्तु ते शब्दगता भवन्ति दाढस्तु मुक्ताफलवत्प्रचारः ॥

(२५)

विहृष्टनासना सहिता ह्यनेन स्वाद्या मत्ता डालसमाभितासो ॥
 आरोहिणं चाप्यवरोहिसंस्वं संचारिनिष्ठं स्थिरकंपनं च ॥
 सा गीयते बाह्निका तु तन्मैत्रादन्विता बाह्निकाभिताः स्तुः ॥
 छाया तु षोडा स्वररागरागांतरोत्थिता देशसमुद्भवा च ॥
 क्षेमोद्भवा वंजसमुद्भवेति तल्लक्षणानि कमलो ज्ञयीमि ॥
 न्यूनाधिकत्वेन यदा श्रुतीनां स्वरांतरा स्यात्स्वरसंभवा सा ॥
 छाया तु रागस्य निजैव वा स्याद्रागोद्भवां तां निगदन्ति धीराः ॥
 रागे तु रागांतरवद्भवेसा गीयते रागांतरसंभवा सा ॥
 देशस्वभावावुदयं प्रपञ्चा रागे भवेद्देशसमुद्भवा च ॥
 वसुस्तिवति क्षेत्रमुदीर्यते तु क्षेमोदया क्षेत्रसमुत्थिता स्यात् ॥
 वा वंजसंवादिषमुद्भवा च निगद्यते वंजसमुत्थिताऽसी ॥
 स्वाद्या जन्मभिः सहितास्तु गीताइत्याद्याभिता गीतविशेषविद्वैः ॥

इति स्वामेदाः ।

वा वर्षीकालंकरणैः प्रपञ्चा स्वाद्यैः सुकंपैरतिचित्रिता च ॥
 मनोहरा स्याद्बहुभंगिभेदैरालतिरुष्येत तदा मुनीन्द्रैः ॥
 यत्र महत्यासकयोश्च मंद्रापन्यासतारौडवपाडवानां ॥
 पूर्वस्य मध्यांशकयोर्विवेको रागस्य चालाप इति प्रसिद्धः ॥
 रूपप्रकाशीकरणं तयोश्च तदेव रागालपनं वदति ॥
 सा तु द्विधा रागनिबद्धकाभ्यां विशेषणाद्द्विधा तयोः प्रभेदम् ॥
 वा वर्तते वस्त्रनपेक्ष्य रागालतिर्निवस्थानचतुष्टयेन ॥
 यत्र स्वरे रागनिवेशनं स्यात्स्वायीति नाम्ना मुनिभिः प्रणीतः ॥
 अर्धस्तु तस्मानुदितस्तुरीयः स्यादहमस्तु द्विगुणामिधानः ॥
 यः पंचमः षडकसप्तमी च त्वर्धस्थिता इत्यमिधानकाः स्तुः ॥
 स्वायित्वरोदूर्ध्वगचालनेन अर्धादधोवर्तिनि चालनाद्वा ॥
 स्वाय्यंतभूतो मुखचाल एव स्वस्थानकं तत्प्रथमं वदति ॥
 अर्धस्वरे चालनतत्सादेव स्वस्थानकं तु प्रथितं द्वितीयम् ॥
 अर्धस्थिते चालनतस्तृतीयं संचालनाच्च द्विगुणे चतुर्थम् ॥

स्वस्थानकैलौरिति सर्वरागालक्षिर्मता गानविशारदानाम् ॥
 यदा पृथग्भूतविदारिकः स्वादाहापकथाव इति प्रसिद्धः ॥
 ताळेन रामेण च वस्तुमेन निबद्धकालक्षिरियं भवेद्य ॥
 सा तु प्रतिग्राहणिका तथान्वा प्रभंजनीति द्विविधा भवेद्य ॥
 आलक्षिका स्वायममुं विधाय निबद्धकन्यामभवान् एहीत्या ॥
 यदा प्रतिग्राहणिका तदा स्वात्प्रभंजनी द्वैधमिति ब्रजेद्य ॥
 विदारिकाभागपदैर्वदिष्टैः स्वायस्थितिः स्वाद्य निबद्धकेऽपि ॥
 नानाप्रकारः कियते तदासी तज्जैर्मता स्वायकभंजनी सा ॥
 तेन प्रमाणेन च तैः पदैर्या त्वन्वैः प्रकारैरखिलं निबद्धम् ॥
 गायेत्रदासावनिबद्धपूर्वा स्यात्प्रजनी सा जनरंजनाय ॥
 आनोदमर्दं त्वधिकप्रसङ्गैः स्वायैश्च सूक्ष्मैर्वहुभंगिभिश्च ॥
 जीवस्वरज्यास्तिर्पैरस्तु पूर्वं रागस्य संस्थापनिक्य क्रियेत ॥

इत्यालक्षिककरणम् ।

अथ वादनानि ।

अथो पुरा लक्षितवीणिकायां सर्वेषु देशीगतवस्तुकेषु ॥
 रामेषु केषांचन वादनानि सुग्भावचोपार्थमुदीरयामि ॥
 भेद्गाञ्छितो मध्यगतोऽपि मञ्जेश्वायी विधीयेत परांस्तस्त्रीन् ॥
 आरुह्य पन्वाहुयपहुजकारुवान्पंचापरुह्य कमतंस्तु पहुजात् ॥
 स्वायिस्वरांतानुपहन्यतेषः स्वस्थानमाद्यं त्विति मध्यमादेः ॥
 द्वार्थात्त्यमर्धस्थितनामधेयमारुह्य तद्गद्दिगुणाभिधानम् ॥
 आद्यं निजस्थानकमभ्युपैति स्वस्थानकानां त्रितयं परं स्यात् ॥
 स्वरं समारोहति च क्रमेण स्वात्सर्वरागेषु निधानमेतत् ॥

इति गाननादिः ।

भेदस्थिताञ्छिग्रहतः प्रसुग्ध परं ततः प्राप्य तृतीयतुर्यां ॥
 उपेत्य च स्वायितृतीयकं च स्वायिस्वरात्तुर्धमथ प्रपद्य ॥
 ततः स्वरानध्ययरुह्य पंच स्वायिस्वराधस्तानुर्धमेत्य ॥
 कृत्वा ततः स्वायिपुरःस्थितं च गत्वा स्वरं स्वायिनमग्र्यं तु ॥

स्थावित्स्वरात्पूर्वमथ प्रथम्य ग्रहस्वरादप्रगतं विहाय ॥
न्यासो विधीयेत यदा ग्रहास्वरे तदा भवेन्मातृवर्गीकनामा ॥

इति मन्त्रगीतः ।

चेद्वैवर्तं स्थावित्तया प्रथम्य ततस्तृतीयं च चतुर्थकं च ॥
स्थावित्स्वरांतानवरुह्य तत्राधोवर्तमानं तु तुरीयमेव ॥
स्थावित्स्वरं याति यदा तदानीं रागो भवेद्भैरवनामधेयः ॥

इति वैश्याः ।

षट् विधाय द्विगुणं ग्रहाख्यमथस्त्वनं स्थायिनमाप्नुपेत ॥
द्वितीयकं तुर्यमथ प्रयुज्य द्वितीयकं स्थायिनमाप्तुयेत् ॥
नीते विलंबित्वमपि द्वितीये श्रीरागकः स्थायिन्मिथोचनत्वात् ॥

इति श्रीरागः ।

मध्यस्थमद्भुजग्रहतस्तृतीयं यदा समाश्रित्य चतुर्थकं तु ॥
उक्त्वा द्वितीयं तु तृतीयकं च स्पृष्ट्वा स्वरी तुयेकरंभमो च ॥
एतत्क्रमेणाप्यनरोह इष्टः स्थायिद्वितीयं च विनापि तुर्यं ॥
ततस्तृतीयं समुदीर्य मुक्तिर्भेदे तु धन्वाख्यभिधः प्रविष्टः ॥

इति यवामी ।

चेद्वैवर्तं स्थायिपरं विलंब्य स्पृष्ट्वा ग्रहास्वं च तथा द्वितीयम् ॥
ईपद्विलंब्य ग्रहपूर्वसंस्थं तृतीयमारुह्य तथा ग्रहाद्यौ ॥
स्वरी तृतीयं मुचिलंब्य तस्याधस्थग्रहात्पर्यनमात्रतस्त्रीन् ॥
आरुह्य संस्पृश्य तथा ग्रहास्वं स्वरं द्वितीयं समुपेत्य कुर्यात् ॥
ग्रहाभिधाने न्यसनं तदानीमुपेत्य मातृकरनामधेयः ॥

इति मन्त्राः ।

मध्यस्थसं स्थावित्तया विधाय समेत्य तस्मादधरस्वरी च ॥
स्थायिस्वरात् त्रीनपि वादयित्वा वेगेनचैतानवरुह्य तद्वत् ॥
ग्रहस्वरैऽतः क्रियते यदा तु तदोपजायेत वसंतनामा ॥

इति वसंतः ।

सस्थायिनं पूर्वगतस्वरं चेद्वत्वा समारोहति पंच तस्मात् ॥
तुर्थं द्वितीयं द्विरुदीर्य मुक्तिः स्थायिन्मुपेयाज्जननं पराटी ॥

इति यवामी ।

मध्यस्थपद्मप्रहर्षभूतं कृत्वा परी तुर्यमथो विर्लम्ब ॥
द्वितीयमारुह्य तथा तृतीयं मुक्तीं ग्रहे रामकृतिर्बिभृत्वा ॥
इति शुद्धगानकीः ॥

इति बाह्यादिः ।

रागाः कियंतः कविता मयैवं निवृत्तानुग्रहमर्भकेषु ॥
बद्धोपलोऽधीतमुरागतायां सिद्धिं सुधीराः प्रतिपादयेयुः ॥
नरपतिदुरहानो रामविद्याविवेकी
रामकगतिपिभेदस्थापकानां मभेदम् ॥
सकलजनविपंची रागकार्यं प्रकारं
गुणजनमयबोद्धुं चात्र योग्यं करोतु ॥
इति श्रीबिह्ल्लादिष्टः प्रसादप्रयत्नंदरः ॥
रागचंद्रोदयो भाति जनाज्ञानतमोहरः ॥
बिह्लजनचकोरा ये रागचंद्रोदयं मम ॥
विलसंतं सुचर्यंतु नादपीयूषकांक्षिणः ॥
वरदुरद्दिजाते रागचंद्रे मत्तमे
अमतिभिरविशेषो नाशमायात्वभेषम् ॥
इति मनसि विचिंत्य प्रायशो चः पठेदु-
द्भवति सकलदुष्ठीरागिणां रागसिद्धिः ॥
कर्पाटे शिवगंगाभिधनगनिकटे सातनूर्वाङ्गयो यो
मानसवाप्यजन्मप्रथरमुनिकराज्यामदश्वोऽस्ति वंशः ॥
तत्र श्रीबिह्ल्लाचोऽभवदमितयसासाहृणाख्या तु तस्मि-
त्तस्तुनो रागचंद्रोदय इति च भजन्कैरवाणां मुवेऽस्तु ॥
इति श्रीकर्पाटवासीपुंडरीकबिह्ल्लविरचिते सदाय-
चंद्रोदये आलक्षिप्रसादस्तुतीवः ।
समाप्तोऽयं रागचंद्रोदयो ग्रंथः ॥